ZABALA - ARAÑA'TAR JOSEBA

MIREN - BIOTZ - SEMEA

ELIZTIA
GIPUZKERAZ

I MALA

H-80359
F-85223

Euskaltzaindiari
AIV
38239
Egileak

Zabala-Arana

M. B. S.

ELIZTIA
GIPUZKERAZ

I MALA

EKIN ETA YARRAI

DONOSTIA'

Loyola'tar Iñaki Deunaren irarkola

1924

(Gotzai ta Lekaidaba nagusien aizuz)

YABEA DU

Uŕutia'taŕ Gotzon, M. B. S., eŕkide ta adiskide maiteari

EGIL̃EAK.

I

ITZAK ETA GAUZAK

1. Itz-egiten dunak itzak oguzi edo esaten ditu.
2. Gauzak adirazteko, berai dagozkien itzak erabiltzen dira.
3. Ikuŕak edo zerbaiten ageŕkiak dira, ba, itzak.
4. Itza entzunaz, berari dagokion gauza gogoratzen zaigu.

YARDUKIZUNAK

1.ª **Galde-erantzuketa.** *(Galdeai erantzungo die ikasleak, goiko erantzunak itzez-itz esanik ez, ordea, bestela baizik).*

Itz-egitea zer da? —Itzak zertarako erabiltzen dira? —Zeren ikuŕak dira itzak? —Itzak entzunaz zer gertatzen da? —*Ikuŕa* zer da? —*Oguzi* zer da? —*Ageŕkia* zer da?

2.ª **Uŕengo itz bakoitzak dikuŕana nun izaten dan esan.**

eguzkia	beya	txeŕenak	satoŕa	ondaŕa
il̄argia	ol̄oa	arbiak	ikatza	aizea
odeyak	txeŕia	irakaslea	eltzea	oya
belaŕa	telak	lorak	aŕia	Yainkoa
aŕayak	zuaitzak	gotzonak	gatza	yaupa (meza)

3.ª Uŕengo itz bakoitzak dikuŕana yanaria ala edaria dan.

ogia	esnea	arbia	gazta	akeita
ura	aŕaikia	aza	ura	baba
ardoa	aŕautza	geriza	sagaŕa	sagardoa
eztia	udarea	paitaŕa	mizpira	garardoa
artoa	aragia	txitxirioa	lusagaŕa	txeŕikia

4,ª IZAN izakoya: *Aitatzerazko oñaldia ta lenaldia.*

ura	gaur	lotsa	da	ura	atzo	lotsa	zan
zu	»	»	zera	zu	»	»	ziñan
ni	»	»	naiz	ni	»	»	nin'zan
ayek	»	»	dira	ayek	»	»	ziran
zuek	»	»	zerate	zuek	»	»	ziñaten
gu	»	»	gera	gu	»	»	giñan

Lotsa ordez beste itzak ere erabiľi: *bilduŕ, gose, egaŕi; ona, gaiztoa; etoŕi, etoŕtzen, etoŕiko*, t. a.

II

IZKIÑAK

5. *Izkiña*, oguzkada batez oguzi edo esaten dan itza ala itz-zatia da: *bat, a-ma.*
6. Itzak izkin bat ala geyago izan ditzake; itza, ořezkero, *izkinbakaŕa, bizkinduna, iruizkinduna, labizkinduna*, ta abaŕ, izan daiteke.

ADIBIDEAK: *Ni, u-ume, a-ma-bi, e-ma-ku-me.*

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Oguzkada batez oguzten dan itza ala itz-zatia zer da? —Itzak zenbat izkin izan ditzake? —Itzak izkiñaketz zenbatakoak dira? —Itz izkinbakaŕak zenbat izkin ditu? —Bizkindunak zenbat izkin ditu?

2.ª Uŕengo itzak zenbana izkin dituzten esan.

bat	sei	amaika	amasei	beŕogei	bosteun
bi	zazpi	amabi	amazazpi	irurogei	anei *(mila)*
iru	zortzi	amairu	amazortzi	larogei	unei *(miloi)*
lau	bederatzi	amalau	emeretzi	eun	onei *(mila miloi)*
bost	amaŕ	amabost	ogei	beŕeun	eidi *(biloi)*

3.ª Uŕengo itz bakoitzak dikuŕana ***aberea, egaztia, aŕaya*** **ala** ***landarea*** **dan esan.**

zozoa	usoa	aŕanoa	atea	oreña
bigara	makal̄ua	bisigua	ardia	zaldia
zumea	txil̄aŕa	izokia	garia	basuŕdea
antzaŕa	azeria	areitza	epeŕa	saŕdiña
kebelaŕa	pikondoa	izuŕdea	aŕtza	txakuŕa

4.ª IZAN eikoya: *Aitatzerazko oñaldia.*

aŕek	orain	auŕa	maite	du	aŕek	auŕak	maite	ditu
zuk	»	»	»	dezu	zuk	»	»	dituzu
nik	»	»	»	det	nik	»	»	ditut
ayek	»	»	»	dute	ayek	»	»	dituzte
zuek	»	»	»	dezute	zuek	»	»	dituzute
guk	»	»	»	degu	guk	»	»	ditugu

Maite ordez *goŕoto*, *iguin*, t, a., erabil̄i; baita beste zenbait aditz-izen eikoi ere: *ekaŕi*, *ekaŕtzen*, *ekaŕiko*, t. a.

III

IZKIAK

7. *Izkiak*, itzaren atal txikienak dira.
8. Izki batzuek oguzten geldi bezela egon gaitezke, *a*... oguzten eta; olako izkiai *gediñak* deritze. Gediñak bost dira: a, e, o, u, i.
9. Beste izkiak *igidiñak* dira, beren oguzkera igikoŕa, edo gelditu-eziña, dalako.
10. Bi gedin bat bezela, oguzkada batez, esaten diranean, *bikoitzak* dira. Sei dira: au, eu, ai, ei, oi, ui.
11. Euskel-agaka: *a, g, k, y, j, x; e, d, t, ts, tz, tx, d, ī; o, l, n, l̄, ñ; u, r, ŕ, s, z; i, b, p, m.*

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Itzaren atal txikienak zer dira? —Gediñak zer dira? —Gediñak zein dira? —Igidiñak zela (nola) oguzten dira? —Zenbat eta zein dira bikoitzak? —Agaka osoak zenbat izki ditu?

2.ª Uŕengo itzak zenbana gedin dituzten esan

ikusi	ikusmena	oroitu	oroimena	sena
entzun	entzumena	uleŕtu	uleŕmena	oldea
usnatu	usaimena	aditu	adimena	soña
txastatu	txastamena	nai	naimena	gorputza
ikutu	ikumena	gura	guramena	gogoa

3.ª Uŕengo itzak zenbana igidin dituzten esan.

ilbeltza	garagaŕil̄a	azil̄a	udazkena	unea
otsal̄a	uztal̄a	lotazil̄a	eguna	gaba
epal̄a	dagonil̄a	negua	astea	il̄abetea
yoŕal̄a	iral̄a	udara	urtea	aroa
oŕil̄a	uŕil̄a	udabeŕia	eungia	aldia

4.ª IZAN eikoya: *Aitatzerazko lenaldia.*

aŕek	len	auŕa	maite	zuan	aŕek	auŕak	maite	zituan
zuk	»	»	»	zenuan	zuk	»	»	zenituan
nik	»	»	»	nuan	nik	»	»	nituan
ayek	»	»	»	zuten	ayek	»	»	zituzten
zuek	»	»	»	zenuten	zuek	»	»	zenituzten
guk	»	»	»	genuan	guk	»	»	genituan

Len ordez *erañegun*, *igaz*, t. a. erabil̄i; baita *auŕa* ta *auŕak* ordez beste izenak ere.

IV

IZKIXEAK ETA IZKITZAŔAK

12. Idazteko geyen erabiltzen diran izki txikiai *izkixeak* deritze.
13. *Izkitzaŕak*, noizean-bein itzaren lenengo izkitzat erabiltzen diran izki aundiak dira.
14. Lenengo izkia izkitzaŕa dute:

a) Idazkayaren lenbiziko itzak, eta kulatz edo *punto* ostezkoak;

g) Notiñai, eŕiai, ibayai, mendiai, etxeai ta, dagozkienak.

ADIBIDEAK: *Jainkoa, Mikel, Donosti, Bilbao, Bidasoa, Gorbea, Ernio, Yauregizar.*

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Izkixeak zein dira? —Idazkayaren lenengo izkitzat zein erabiltzen da? —Kulatz-ostezko izkia zein motakoa izaten da? —Zela idazte dira notin-izenak? —Beste zein idazten dira notin-izenak bezela? —Kulatza zer da?

2.ª Uŕengo itzak zuzen idatzi.

donosti uria
ene yainkoa
aizkoŕi mendia
eŕapel gotzona
bizkaiko ibaizabal

mitxelena basetxea
andoni deuna
miren ama
eloŕtza yauna
argia asterokoa

aguŕ, anai maite
gabon gaba
yosu auŕa
bultzi-bidea
pi doipurua

3.ª Beaŕ dan tokietan izkitzaŕak ipiñi.

paris aundia ta polita da. —agindua zoŕa, esan oi da. —atalan itxasoan aŕai aunitz da. —kepa buenos aires'era yoan omen da. —lan egiñezkero, ameriketara yoateka ere, txindia *(dirua)* irabazi daiteke. —obena goŕoto ez dunak ez du yainkoa maïte. —arabako uri-burua gazteiz da.

4.ª IZAN eikoya: *Aitatzerazko oñaldia ta lenaldia.*

ura	maite	du	*ura*	maite	zuan ....
zu	»	zaitu	*zu*	»	ziñuan.........
ni	»	nau............	*ni*	»	niñuan.........
ayek	»	ditu............	*ayek*	»	zituan..........
zuek	»	zaitue..........	*zuek*	»	ziñuen.........
gu	»	gaitu	*gu*	»	giñuan.........

Amabi mordoska abetako beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta *maite* ordez *saŕtu*, *atera*, *aintzaldu*, *ikusi*, t. a., erabili. *(Ikusi 52-55'g. ingoskiak).*

V

ESAKUNA, ESAKIA

15. Itzak, bareneko gogai edo usteak adirazteko erabiltzen ditugu.
16. Gogai osoa, edo betea, adirazten duten itzak *esakuna* egiten dute.
17. Gogai osoa adirazten ez duten itzak *esakia* egiten dute.

ADIBIDEAK:

Esakuna = *Nire txakuŕa txikia da.*
Esakia = *Nire txakuŕa.*

Oaŕa. Itz bakaŕa ere esakuna izan daiteke: *Zatozte.*

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Itzak zertarako dira? —Gogaya zer ote da? —Esakunak zer adirazten du? —Esakiak zer adirazten du? —Esakunak egiteko itz asko beaŕ izaten al dira beti?

2.ª Esakunak eta esakiak zeindu.

Ume, gogoz ikasi. —Itxumustuan. —Zalapartaka etoŕi zan. —Goizean goiz. —Ilunabaŕean yoan nintzan. —Mikel'en etxeko sagardoa. —Au bai-dala ogi gozoa! —Suak aŕtuta daude.

3.ª Esakiak esakun biurtu.

Ume ikasnayak... *(zer egiten du?)* —Mutiko ona... —Ume gaiztoa... —Ikastetxea... *(zertarako da?)* —Itxasoan aŕayak... —Aŕantzaleak itxasora... —Kistaŕ ona izateko... —Seme txintxoa izateko... *(zer beaŕ da?)* —Suak... —Eguzkiak egunez... —Ilargiak...

4.ª IZAN eikoya: *Aitatzerazko oñaldia.*

aŕeri gau	ona	opa	dio......	gau	onak	opa	dizkio......
zuri »	»	»	dizu.....	»	»	»	dizkizu.....
niri »	»	»	dit.......	»	»	»	dizkit......
ayei »	»	»	die.......	»	»	»	dizkie......
zuei »	»	»	dizue....	»	»	»	dizkizue....
guri »	»	»	digu.....	»	»	»	dizkigu.....

Amabi mordoska abetako beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta *gau ona opa* ordez *sagaŕa eman*, eta *gau onak opa* ordez *antzezkiak erakutsi*, t. a., erabili. *(Ikusi 52, 53'g. ingoskiak.)*

VI

ESAPURUA, EZAŔKAYA

18. Esakunaren buru bezela dana, *esapurua* da.
19. Esapuruatzaz esaten dana, edo ezaŕi egiten zayona, *ezaŕkaya* da.

ADIBIDEA: Kistaŕ onak uŕkoa maite izaten du.
Esapurua = *Kistaŕ onak.*
Ezaŕkaya = *Uŕkoa maite izaten du.*

Oaŕa. Esapurua ta ezaŕkaya *agiriezak* izan daitezke: *Ona zera (zu); Nork yo zaitu? —Txabieŕtxok (yo nau).*

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Zer da esapurua? —Zer da ezaŕkaya? —Esapurua ta ezaŕkaya beti agirian egoten al dira? —Esakun bateko esapurua izen bat bakaŕa izan beaŕ al da?

2.ª Esapuruai ezaŕkai egokiak ezaŕi.

Eluŕa... —Ogia... —Beyak... —Aŕantzaleak... —Yakoba'ren semeak Yoseba beren anaya... —Noe'k... —Kan Noe'ren semea... —Yosu-Kisto... —Irakasleak... —Gipuzkoa...

3.ª Ezaŕkayai dogozkien esapuruak ipiñi.

... egin zituan ortze-ludiak. —... Yainkoaren Ama da. —... Belen'go estalpean yayo zan. —... Ebe atzipetu egin zuan. —... Gipuzkoa'ko uri-burua da. —... aragia saltzen dute. —... ogiak egiten dituzte.

4.ª IZAN eikoya: *Aitatzerazko lenaldia.*

aŕeri	gau	ona	opa	zion......	gau	onak	opa	zizkion.....
zuri	»	»	»	zizun.....	»	»	»	zizkizun....
niri	»	»	»	zidan	»	»	»	zizkidan....
ayei	»	»	»	zien......	»	»	»	zizkien.....
zuei	»	»	»	zizuen ...	»	»	»	zizkizuen...
guri	»	»	»	zigun	»	»	»	zizkigun....

Amabi mordoska abzlako beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta *gau ona opa* ordez *txindia ostuko*, ta *gau onak opa* ordez *atzo idaztiak kendu*, t. a., erabiḹi. *(Ikusi 54, 55'gaŕen ingoskiak.)*

DOMINGO KANPAÑA

Mando baten gañean
Domingo Kanpaña;
Ez diyoa utsikan
Mando oŕen gaña:
Azpian diyoana
Mandoa da, baña,
Gañekoa ere ba-da
Azpikoa aña:
Mando baten gañean
bestea, alajaña!

BILINTX.

VII

EZAŔPURUA, ADITZA

20. Esapurua zer dan ala nolakoa edo zelakoa dan adirazten dun ezaŕkai-zatia, *ezaŕpurua* da.
21. Esapuruatzaz edo izan edo gertatu edo zerbait egin dula adirazten dun ezaŕkai-zatia, *aditza* da.

ADIBIDEAK: *Nire ama ona da; ori umea dezu.*
Ezaŕpuruak = *ona, umea.*
Aditzak = *da, dezu.*

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Ezaŕpurua zeren zatia da? —Ezaŕpuruak zer adirazten du? —Zeren zatia izaten da aditza? —Aditzak zer adirazten du? —Esakunak ezaŕpuru ta aditz bana baño geyago izan ote ditzake?

2.ª Uŕengo esakunetan zein itz ezaŕpuruak eta zein aditzak diran esan.

Gure etxea aundia da. —Ander seme txintxoa degu. —Bi gizon etoŕi zazkigu. —Ori gora-bera, bilduŕ ez gera. —Zu bezelakoa omen zan. —Pelotariak gizon leŕdenak izan oi dira. —Gure aŕtean ostikalari bikañak dira.—Ostikoketa osasungaŕia da; eta giza-semeak ardantegi ta sagardotegietatik uŕutiratzen ditu.

3.ª Uŕengo izen bakoitzak dikuŕana landare aundia ala txikia dan esan.

uraza	ametza	zumaŕa	ostatxuria	maua (krabela)
erkia	lizaŕa	udarbia	baratzuria	saratsa
ilaŕa	tipula	gorostia	muxikondoa	zitoria
uŕitza	maŕubia	astigaŕa	zangoŕia	uŕdamutuŕa
pagoa	ziza	ereñotza	arkakaratsa	asuna

4.ª IZAN-izakoya: *Aitatzerazko oñaldia ta lenaldia.*

ura	aŕeri	lotsa	zayo,......	atzo	lotsa	zitzayon,........
zu	»	»	zatzayo,...	»	»	zintzayon,.......
ni	»	»	natzayo....	»	»	nintzayon,......
ayek	»	»	zazkio,....	»	»	zitzazkion,.......
zuek	»	»	zatzazkio,..	»	»	zintzazkion,.....
gu	»	»	gatzazkio,..	»	»	gintzazkion,.....

Amabi mordoska abetako beste aŕpuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta *lotsa* ordez *galdu, etxeratu,* t. a., erabiĺi. *(Ikusi, 68, 69'g. ingoskiak).*

VIII

ADITZA: EIKOYA, IZAKOYA

22. Esapuruak zerbait egiten dunetz adirazten digun aditza, *eikoya* da.
23. Egipenik ez dikuŕan aditza, *izakoya* da.

ADIBIDEAK:

Aditz eikoyak = *izan (du), ekaŕi, ikusi, yosi, yan.*

Aditz izakoyak = *izan (da), etoŕi, yoan, ibiĺi, egon.*

Oaŕa. Aditza eikoya ala izakoya dan igaŕteko, *du* ala *da* yaŕtzen zayon begiratu; biok yaŕtzen zazkiona, *bitakoa* da.

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Aditz eikoyak zer adirazten digu? —Aditz izakoyak zer adirazten digu? —Aditza eikoya ala izakoya dan zein bidez ezagutzen da? —Eikoya ta izakoya daiteken aditzik bai al da?

2.ª Aditz eikoya ala izakoya ipiñi beaŕ dan.

Lapuŕak dirua ostuta mendira iges egin... atzo; berai yazaŕka gizon asko atera...; bañan atzitu ez...; gaur, beŕiz, bi artzaik ikusi omen...; iru omen...; 1.300 lauŕleko ostu...

3.ª **Margoak:** *zuria, beltza, gor̃ia, oria, urdiña, or̃legia.*

Esnea... da. —Zozoa... da. —Ortze edo zerua... da. —Ikatza ... da. —Gatza... da. —Odola... da. —Ar̃bela... da. —Ur̃ea... da. —Zil̃ar̃a... da. —Ostoak... dira.

4.ª **IZAN eikoya:** *Elkar̃erazko oñaldia ta lenaldia.*

ura	maite	dezan	*ura*	maite	zezan.........
zu	»	zaitzan	*zu*	»	zintzan........
ni	»	nazan	*ni*	»	nintzan ....
ayek	»	ditzan	*ayek*	»	zitzan.........
zuek	»	zaitzaen	*zuek*	»	zintzaen ......
gu	»	gaitzan	*gu*	»	gintzan ....

Amabi mordoska abetako beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta aizkiok *la* atzizkia erantsirik erabili: *bete dezala* agindu da, *bete zezala* agindu zan, t. a. *(Ikusi 56-59'g. ingoskiak).*

EUSKAL-ER̃IA

¡Ara zein alaya dagon
gure sorter̃ia
aritz, pago ta lizar̃
bikañez jantzia!
Alde bateko mugan
itxas ugaria,
ar̃kaitza jo ta astintzen
bere apar̃ txuria;
saroi oparotsuak,
kerizpe geldia,
baser̃itxoak nunai
ta nunai pakia;
mendi-gain bakoitzean
txabola txikia,
artalde bat ondoren,
gero... gurutzia!

Ar̃ese'tar Emeteri.

IX

ADITZ-BURUAK: IZAPURUA, EIPURUA, ELBURUA, AŔPURUA

24. *Izapurua*, aditz izakoyetako esapurua da.
25. *Eipurua*, aditz eikoyetako esapurua da.
26. *Elburua*, aditz eikoyetan bakaŕik izaten da; eta aditz eikoyak egin edo iritxi bezela dagiana da.
27. *Aŕpurua*, aditzak dikuŕana aŕtu bezela egiten duna da; eta naiz aditz eikoyak naiz izakoyak izan dezakete.

ADIBIDEAK: *Txiroa aberatsari ukaŕ eske datoŕkio; aberatsak ukaŕ egingo dio txiroari.* Izapurua = *txiroa*. Eipurua = *aberatsak*. Elburua = *ukaŕa*. Aŕpurua = *aberatsari, txiroari*.

YARDUKIZUNAK

1.ª Aditz izakoyetako esapuruak zein izen du? —Aditz eikoyetako esapurua beste izenez izendatzen al da? —Elburua zein aditz-motetan izan daiteke? —Aŕpurua zein aditz-motetan izaten da?

2.ª Uŕengo aditzai eipuru ala izapuru egokiak ipiñi.

... txistu yotzen du. —... atxuŕka egiten du. —... pelotan aritzen da. —... oleŕkiak egiten ditu. —... irakatsi egiten du, eta... ikasi beaŕ du.

3.ª Uŕengo ipuyan aditz-buruak zeindu.

INTXAUŔA

Intxauŕdi edeŕ bateko itzalian jolastutzen ari ziran mutil koxkoŕ bik aŕkitu zuten intxauŕ bat.

—Nerea dek—zion Iñaki'k—; nik ikusi diat lenbizi.

—Ez—erantzun zion Txomiñ'ek—neretzat izango dek, neronek aŕapatu detalako.

Beriala sortu zan biyen artean inkimako izugaŕi bat. Lenbizi itz-goraz, gero aseŕez, ta azkenez buŕuka.

Onetan ari zirala, eldu zan beste mutil indartsuago bat, eta buŕukari biyen aŕtean jaŕita onela itz egin zuen:

—Tira, adizkideak, geldi! Nik erabakiko dizuet auzi ori.—Eta intxauŕa erdibituaz, jaŕaitu zuen.—Oskol-erdi au lenbizi intxauŕa ikusi duenentzat, eta beste erdia lenbizi aŕapatu duenentzat. Mamia neri egokitzen zait epai-saritzat.

Au izaten da auzi guzien amaya:
Malmuzkeri asko ta onura gutxi.

(Ipuin labuŕak). GARITAONANDIA'TAR BITOR.

4.ª IZAN eikoya: *Elkaŕerazko oñaldia.*

aŕeri	gau	ona opa	dizayon..	gau onak opa	dizazkion.....
zuri	»	»	» dizazun..	»	»	» dizazkizun....
niri	»	»	» dizadan...	»	»	» dizazkidan...
ayei	»	»	» dizayen..	»	»	» dizazkien.....
zuei	»	»	» dizazuen..	»	»	» dizazkizuen...
guri	»	»	» dizagun..	»	»	» dizazkigun....

Amabi mordoska abetako beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta *gau ona opa* ordez *ikaskaya azaldu*, eta *gau onak opa* ordez *okeŕ-bideak irakatsi ez* dizazkion agindu beŕia yaŕi da, t. a., erabili. *(Ikusi 56, 57'g. ingoskiak).*

X

ESAKUN-MOTAK

28. Esakuna askotakoa izan daiteke: *eikoya*, edo aditz eikoya duna; *izakoya*, edo aditz izakoya duna; *bayeztuna* edo zerbait bayeztu dagiana; *ezeztuna*, edo zerbait ezeztu dagiana; *ezpaiduna*, edo ezpaya ageŕtzen duna; *galdeduna*, edo zerbait galdetzen duna.

ADIBIDEAK:

Esakun eikoya = *Zere laguntza iguzu.*
Esakun izakoya = *Yoango naiz.*
Esakun bayeztuna = *Etoŕiko naiz.*
Esakun ezeztuna = *Ez naiz etoŕiko.*
Esakun ezpaiduna = *Lasteŕ ilgo bide da.*
Esakun galdeduna = *Nora zoazte?*

YARDUKIZUNAK

1.ª Esakuna noiz ote da eikoya? —Esakun izakoyak zelako aditza izaten du? —Esakun eikoya zenbatakoa izan daiteke? —Esakun izakoya ere zenbatakoa izan daiteke?

2.ª **Uŕengo gayetaz mota guzitako esakunak antolatu.**

Itxasoa... —Izaŕak... —Txoriak... —Ikastetxea... —Igandetan... —Aŕautzak... —Seme onak... —Gizona...

3.ª Uŕengo galdeai erantzunik, esakun osoak antolatu.

Ikastolan zein gauza dira? —Gau argietan gorantza begiratuezkero, zer ikusten degu? —Aŕantzaleak zer egiten dute? —Nekazariak zein lanetan aritzen dira? —Yainkoa'ri zer zoŕ diogu? —Zeintzuk dira izakirik bikañenak?

4.ª IZAN eikoya: *Elkaŕerazko lenaldia.*

aŕeri	igaz	opa	zizayon.....	atzo	opa	zizazkion.........
zuri	»	»	zizazun......	»	»	zizazkizun........
niri	»	»	zizadan	»	»	zizazkidan........
ayei	»	»	zizayen	»	»	zizazkien..........
zuei	»	»	zizazuen	»	»	zizazkizuen........
guri	»	»	zizagun.....	»	»	zizazkigun........

Amabi mordoska abetako beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta *la* atzizkia erantsirikan erabili. *(Ikusi 58, 59'g. ingoskiak).*

YOSU'REN YAYOTZA

Yaik artzayak eta etoŕi
Belen'go txabol zaŕera,
Baŕt aŕatsean emen yayo dan
Auŕtxo polita aguŕtzera.

Auŕtxo polita,
Yaun aundiaren
Semetxo kutun
Maitea:
Zu zera gaurtik
Ludi guztiko
Yaun guŕgaŕi ta
Yabea.

Bañan nolataz
Txabolan yayo,
Izanik Yainko
Semea?...
Gugatik otzez
Daŕ-daŕka zaude...
Lo, kutuna, lo,
Umea!...

Sagartzazu'tar Kauldi.

XI

ESAKUN-ATAL-YOSKERA

29. Berezikien adirazi nai dan itza, edo itz-batza, aditz-auŕean yaŕi beaŕ da. (1)
30. Berezikien aditza bera adirazi nai izanezkero, geyenetan *egin* aditza geitzen zayo.
31. Berezikien aditzarekiko *bayetza* adirazi nai izanezkero, aditza lenen yaŕi oi da, ta batzuetan *ba (bai)* auŕean erantsi beaŕ izaten zayo.
32. Berezikien aditzarekiko *ezetza* adirazi nai izanezkero, aditza lenen yaŕi oi da, auŕian *ez* atalitza dularikan.

ADIBIDEAK:

(29). *Nor da ona? Au da ona. Au nolakoa da? Au ona da.*
(30). *Jostalua galdu egin al dezu? Puskatu egin zait; kendu egin didate mutilak.*
(31). *Etoŕi ote da aita? Etoŕi da aita; ba-datoŕ aita zaldiz.*
(32). *Ez da etoŕiko aita: ez datoŕ aita, deitu ez diotelako.*

Oaŕa. Esaki-atalak, edo itz bi ala geyako, alkar-yosteko arau bakaŕa: itz nagusien edo gaŕantzidunenak bestelakoen auŕean yaŕi oi dira: izena zendiñaren auŕean, yabea yabedunaren auŕean, eta abaŕ. *Adib.: Gizon ona, nire etxea.*

(1) Esakun bi ala geyagok, bata besteari nagusiagoari bezela lotuta egonezkero, *esakuntza* egiten dute; esakuntzako aditz nagusiena azkenengo yaŕtzen da; berezikien adirazi nai dan esakuna, beŕiz, aditz nagusienaren auŕean. *Osabak ekaŕi digun sagaŕdo bizia igandean edango degula esan du aitak.*

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Aditz-aurean zer yaři bear da? —Berezikien aditza bera, aditzarekiko bayetza, ala ezetza adirazteko zer egiten da?

2.ª Uřengo esakun-yoskerak azteřtu.

Mutil-ořek amař urte ditu; aurten gaiztotu egin da; zigořtatzen dute bere gurasoak; alpeřik bide-da, ordea; ikastetxean ere ez du irakasleak agintzen diona egin nai izaten; beste ikasleak nastu egiten dizkiolako, irakaslea aspeřtuta dago noski, ta ikastetxetik aterazitzeko asmoa omen du; ba-daki ori berak ere. Ez zaitezte mutil ori bezelakoak izan, ařen!

3.ª Uřengo gayaz esakun bayeztunak eta ezeztunak egin.

Umea txadonan (elizan) nola egon beař dan; zer egin beař dun eta zer egin ez.

4.ª IZAN izakoya: *Elkařerazko oñaldia ta lenaldia.*

ura	orain	lotsa	dedin	*ura*	len	lotsa	zedin
zu	»	»	zaitezen	*zu*	»	»	zindezen
ni	»	»	nadin	*ni*	»	»	nendin
ayek	»	»	ditezen	*ayek*	»	»	zitezen
zuek	»	»	zaitezten	*zuek*	»	»	zindezten
gu	»	»	gaitezen	*gu*	»	»	gindezen

Aizki abek *la* atzizkiaz erabili, *lotsa* ordez *il*, *bizi*, *ito*, ta abar, esanik. *(Ikusi 70, 71'g. ingoskiak).*

XII

ITZ-MOTAK: IZENAK

33. *Izenak, zendiñak, ordeitzak, aditzak* eta *atalitzak*, itz-motak dira.
34. Notiñak, abereak eta beste gauza batzuk izendatzeko erabiltzen ditugun itzak, *izenak* dira.
35. Izenak bitakoak dira: *buru-izenak* eta *mota izenak*. Buru-izenak, oneri ala besteari dagozkionak dira; mota-izenak, mota bateko izaki edo gauza guziai dagozkienak.

ADIBIDEAK:

Buru-izenak = *Paul, Iruña, Begoña, Oria, Aune.*

Mota-izenak = *gotzona, gizona, mendia, aŕia.*

YARDUKIZUNAK

1.ª Itz-motak zeintzuk dira? —Zeintzuk itz dira izenak? —Buru-izenak zeintzuk dira? —Mota-izenak zeintzuk dira? —Buru-izenak eta mota-izenak zertzui dagozkie?

2.ª Esakuntzak antolatu.

Ikasleak, nork bere eŕiko olak, etxe nagusiak, mendiak eta beste gauza oaŕgaŕienak idatziz atzalduko dituzte.

3.ª Buru-izenak eta mota-izenak zeindu.

Urbia'ko gazta gozoa yan det. Atzo aitak seme-alaba oro Urbia zelaira eraman giñuan ango ardiak ikusi ta gaztak yan genitzan, eta yostatu girdezen. Bertan amaika artalde ziran! Artzayak zaitzen zituzten. Sabin artzaya, gure aitaren ezaguna, ere, antxen aŕkitu genuan bai, ta bi gazta beŕi eman zizkigun, amak ere etxean txastatu zitzan. Urbia zelaya Aizkoŕi-ondoan dago. Aizkoŕi'tik Napaŕa, Araba, Bizkaya ta Gipuzkoa ikusten dira.

4.ª IZAN izakoya: *Elkaŕerazko oñaldia ta lenaldia.*

ura	orain	lotsa	datzakion	*ura*	len	lotsa	zekion.....
zu	»	»	zatzakion	*zu*	»	»	zenkion....
ni	»	»	natzakion	*ni*	»	»	nenkion....
ayek	»	»	datzazkion	*ayek*	»	»	zekizkion...
zuek	»	»	zatzazkion	*zuek*	»	»	zenkizkion..
gu	»	»	gatzazkion	*gu*	»	»	genkizkion..

Amabi mordoska abetako beste aŕpuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta *lotsa* ordez *yoan*, *eldu*, *asaŕetu*, t. a., erabiĺi. *(Ikusi 70, 71'g. ingoskiak).*

XIII

ZENDIÑA

36. *Zendiña*, izenari, berau zeindu ala mugatzeko, alboan yartzen zayon itza da.
37. Izena zeindu egiten dun zendiña, *zeintzaĺea* da; izena mugatu egiten duna *mugatzaĺea* da, ordea.

Adibideak:

Zeintzaĺeak = aŕi *txikia*, aŕi *aundia*.
Mugatzaĺeak = *sei* idi, *bigaŕen* eguna, gizon *au*, gauza *gutxi*, *edozein* langile, *zein* etxe?

Oaŕa. Zendin *zeintzaĺea* izen-atzean yaŕtzen da.

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Zendiña zer da? —Zendiña bakaŕik egoten al da? —Zeintzaĺea zertarako da? —Mugatzaĺea zertarako da? —Zendiña izen-auŕean ala atzean yaŕi beaŕ da?

2.ª Izenai zendin egokiak, eta zendiñai izenak geitu.

Gizon — ogi — ardo — ortze — mendi — baratz — itxaso — iloba — beltza — zoŕotza — amazazpi — zintzoak — izugaŕia — edozein — zenbat — indaŕisuak — eŕukaŕiak.

3.ª Uŕengo aditz bakoitzari osterako gauza dikuŕan beste aditz bana alderatu: *bizi*'ri *il*...

bizi, —	eman, —	auldu, —	gaiztotu, —	bete,
geitu, —	poztu, —	berotu, —	beltzitu, —	yoan,
jetxi, —	ipiñi, —	txikitu, —	loditu, —	maite,
iriki, —	erosi, —	zuzendu, —	ase-izan, —	aŕotu,

4.ª IZAN eikoya: *Alerazko oñaldia ta lenaldia.*

ura	maite	dezake	*ura*	len	maite	zezakean ...
zu	»	zaitzake........	*zu*	»	»	zintzakean ..
ni	»	nazake	*ni*	»	»	nintzakean..
ayek	»	ditzake	*ayek*	»	»	zitzakean ...
zuek	»	zaitzaeke	*zuek*	»	»	zintzaekean..
gu	»	gaitzake.......	*gu*	»	»	gintzakean..

Mordoska abetako beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta lenaldiko aizkiak *an* atzizki-gabe erabili. *(Ik. 60, 63'gk.)*

MIREN MAGALEAN

Amaren magal
beroan dago
Yosu umetxoa
zibuka;
bero-beroa,
iŕi-paŕeka
Miren Amaren
magalan.
Beren oñetan,
oizan-otzana,
ardia dago
bebeka;
bebeka dago
beren oñetan,
otzez dardaraz
ardia.

—Ama, amatxo,
dio Semeak,
nor dago bean
alaka?
—Ardi polita
dago, kutunoi,
otz eta itunez
dardarka.
—Ardi gaxoa!
Ekaŕi, ama,
ekaŕi nere
ondora;
biok batuta
zere magalan
izango degu
beroa.

AIZKIBEL'DAR BINGEN.

(Uŕetxindoŕa'tik aŕtu ta gipuzkeraz ipiñita).

XIV

ORDEITZAK

38. Ordeitzak bitakoak dira: *notin ordeitzak* eta *izen-ordeitzak*. Notin-ordeitzak notiñen ordez egoten dira; izen-ordeitzak, beŕiz, edozein izenen ordez.
39. Notin-ordeitzak abek dira: *ni, zu; gu, zuek*. (1)
40. Izen-ordeitzak abek dira: *au, ori, ura; abek, oyek, ayek*.
41. Ordeitzai indaŕ geyago emateko, (I), edota, lenago aitaturikoa beŕaitatzeko, (B), onela aldatzen dira:

	(I)	(B)		(I)	(B)
ni :	nerau	nerau	*gu* :	gerok	gerok
zu :	zerori	zerori	*zuek*:	zerok	zerok
au :	auxe	berau	*abek*:	abexek	beroneik
ori :	orixe	berori	*oyek*:	oyexek	beroyek
ura :	uraxe	bera	*ayek*:	ayexek	berak (**berayek**)

YARDUKIZUNAK

Zenbatakoak dira ordeitzak? —Notin-ordeitzak zeren ordez yaŕtzen dira? --Izen-ordeitzak zeintzuk dira? --Izen-ordeitzak bestetara zertarako erabiltzen dira? —Iñoiz zendiñak izaten al dira?

(1) Baita *i* ere notin-ordeitza da; onetzaz, baña, lenengo maila ontan ez det ezer yaŕiko.

2.ª Uŕengo esakunetan esapurutzat ordeitzak ipiñi.

... bere itza yan egin du. —... entzungoŕ egin zenion. —... zuzen zaude. —... okeŕ gaude. —... lotsagaŕitu egin dute. —... adaŕa yo diot. —... istilu goŕiak ikusi zituan.

3.ª Uŕengo aditzak dikuŕtena ona ala gaiztakeria dan esan.

Atzipetu, ostu, azketsi edo barkatu, yaunartu, aitoŕtu, gaiztetsi, ikasi, erail, lagundu, zauritu, donautsi.

4.ª IZAN eikoya: ***Alerazko añaldia.***

aŕeri gau	ona	opa	dizayoke....	gau	onak	opa	dizazkioke
zuri	»	»	» dizazuke....	»	»	»	dizazkizuke
niri	»	»	» dizadake....	»	»	»	dizazkidake
ayei	»	»	» dizayeke....	»	»	»	dizazkieke
zuei	»	»	» dizazueke....	»	»	»	dizazkizueke
guri	»	»	» dizaguke....	»	»	»	dizazkiguke

Amabi mordoska abetako beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta *gau ona opa* ordez *eskaŕ-egin, goraintziak eman* erabili. *(Ikusi 60, 61'g. ingoskiak).*

XV

ATALITZAK

42. Atalitzak askotakoak dira:

Galde-atalitzak: nor, zein, zenbat, noiz, nun, nola, zela, al.

Erantzun-atalitzak: norbait, zerbait, noizpait, nunbait.

Bayezko-atalitzak: bai, bayetz, ere, noski, alegia.

Ezezko-atalitzak: ez, ezetz; ezer, iñor, iñoiz; iñun, iñola... ez.

Ezpai-atalitzak: edo, ote, bide, omen, baldin.

Era-atalitzak: aisa, bezela, bezin, iya, samaŕ.

Kopuru-atalitzak: asko, gutxi, naiko, oparo, geigo.

Bakuntza-atalitzak: ta, eta, baña, ordea, beŕiz.

Oyu-atalitzak: ai!, ene!, ea!, ba!, tira!, utikan!, aŕen!, eup!

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-atalitzak zertarako dira? —Erantzun-atalitzak zertarako dira? —Bayezko ta ezezko atalitzak zertarako dira? —Zer dikuŕte ezpai-atalitzak, era-atalitzak, eta kopuru-atalitzak? —Bakuntza-atalitzak eta oyu atalitzak zertarako dira?

2.ª Esakun bakoitzean atalitz egokia ipiñi.

Atzo... gizon etoŕi ziran? Lau. —Bayona'ra... yoango zerate? Etzi. —Amak atzo... erosi zizun? Txapela. —Paul... Bingen anayak dira. —Aurten garia... izan degu.

3.ª Uŕengo itz bakoitzekiko esakun bana eraldu, atalitz bana, beintzat, saŕturikan.

Lo, txiŕist, iges, atzera, auŕera, negaŕ, irain, bultza, zotz, poŕot, eztanda, zati-zati.

4.ª IZAN eikoya: *Aleŕazko lenaldia.*

aŕeri	opa	zizayokean......	aspaldi	opa	zizazkiokean
zuri	»	zizazukean......	»	»	zizazkizukean
ñiri	»	zizadakean......	»	»	zizazkidakean
ayei	»	zizayekean......	»	»	zizazkiekean
zuei	»	zizazuekean......	»	»	zizazkizuekean
guri	»	zizagukean......	»	»	zizazkigukean

Amabi mordoska abetako beste eipuruari dagozkien aizkiak antolatu; eta *an* atzizki-gabe ta *opa* ordez *noiznai irabazi* esanik erabiĺi. *(Ikusi 62, 63'gnk.)*

XVI

ERASKIAK:

Aur̃izkiak, tar̃tizkiak, atzizkiak.

43. *Eraskiak*, itzari erantsi edo yosi egiten zazkion izki ta izkiñak dira.

44. Itzari aur̃ean eransten zayon eraskia *aur̃izkia* da; tar̃tean eransten zayona, *tar̃tizkia*; eta atzean eransten zayona, *atzizkia*.

ADIBIDEAK:

Aur̃izkidun itzak: *be*r̃ogei, *bi*l̃oba, *n*ator̃.
Tar̃tizkidun itzak: e*ra*kar̃i, i*ra*zan, ne*n*kar̃an
Atzizkidun itzak: itz*a*, zue*k*, ni*re*, etxe*ko*.

Oar̃a. Eraski geyen-geyenak atzizkiak dira.

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Eraskiak itzak al dira? —Eraskiak bakar̃ik egoten al dira? —Zenbat eraski mota dira? —Zela eransten dira? —Eraski geyenak zer dira?

2.ª Ur̃engo galdeai itzez ala idatziz erantzun.

Etxea zer da? —Etxea egiten zeintzuk langil̃e aritzen dira? —Uri-etxeko zati oituenak zeintzuk dira? —Eta nekazari-etxekoak? —Etxeak osasungar̃ia izateko zer du bear̃a?

3.ª Izenak, zendiñak, ordeitzak eta atalitzak zeindu.

JOANES ARTZAYA

Ura zan gizona, ura! Zazpi oin ta erdi bai luze, makal zugatzaren irudira zuzen, pagorik lodiena baizen zabal, arte gogoŕa bezela trinko, gorosti ezearen antzera zimel.

Oŕela zan Joanes nik ezagutu nuanean. Sendoak zeuden oraindik artzai zaŕaren beso zaintsuak, txit azkaŕak bere oñak, zindoak bere bulaŕ-auspoak.

Irurogeta amabi aldiz ikusi zuan Aloña mendiko ariztietan ostro berdea beŕiz jayotzen; baña etzion eramango emeretzi urteko mutil batek ez aizkora jolasean, ez burni astuna jaurtitzen, ez mendietan gora ta ibaŕetan zeaŕ lasteŕka.

(Garoa). *Agiŕe'taŕ Domeka.*

4.ª IZAN izakoya: *Alerazko oñaldia ta lenaldia.*

ura	gaur	lotsa	daiteke	*ura*	lenago	lotsa	zitekean...
zu	»	»	zaiteke.....	*zu*	»	»	zintekean..
ni	»	»	naiteke.....	*ni*	»	»	nintekean .
ayek	»	»	daitezke,...	*ayek*	»	»	zitezkean..
zuek	»	»	zaitezke....	*zuek*	»	»	zintezkean.
gu	»	»	gaitezke....	*gu*	»	»	gintezkean.

Eskuyaldeko aizkiak *an* atzizki-gabe erabili; *lenago lotsa* ordez *ongi bizi* esanikan. *(Ikusi 73'g. ingoskia).*

XVII

ATZIZKI MUGATZALEA: *a*.

45. Mugatu beaŕ diran itzai geyenetan *a* atzizkia eransten zaye.

46. Atzizki au itzari eransteko, batzutan itzaren azken-izkia kendu ala aldatu beaŕ izaten da, onela:

a) Itzaren azken-izkia *a* baldin ba-da, *a* ori kendu.

g) Itzaren azken-izkia *au*, *eu* ba-da, *u* ori *b* biurtu.

k) Itzaren azken izkia *ai*, *ei*, *oi*, *ui* ba-da, *i* ori *y* biuŕtu.

ADIBIDEAK:

a) Mal̄a-a = *mal̄a;* arantza-a = *arantza*.

g) Gau-a = *gaba;* lau-a = *laba*.

k) Gai-a = *gaya;* bei-a = *beya;* loi-a = *loya*, ui-a = *uya*.

Oaŕak. 1.ª Izenak atzean zendiña ba-du, oneri eransten zayo *a* atzizkia: gau on*a*.

2.ª Esakun ezeztun eta galdedunetan *ik* atzizki mugatzalea erabiltzen da: *gizonik ote da?*, *bururik ez du*.

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Atzizkiak nun yartzen dira? —Zertarako erabiltzen da *a* atzizkia? —Itzari zela eransten zayo? —Azken-izkia igidiña duten itzai zela eransten zaye?

2.ª Uŕengo itzai *a* atzizkia erantsi.

Zuaitz, goi, erbi, idazkur, bustin, estu, gońizta, kui, gońingo, izoki, txipiroi, baba, ondańtz zabal, izkora, izpera aundi, ilbera, egutegi, ipańońatz, bultzi, tximista, tximiskuŕdi, tximispultzi.

3.ª Zenbakiak izkiz idatzi.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 30, 31, 40, 50, 60, 70, 80, 90.

4.ª IZAN izakoya: *Alerazko añaldia ta lenaldia.*

ura	lotsa	datzakioke	*ura*	len	lotsa	zitzakiokean
zu	»	zatzakioke	*zu*	»	»	zintzakiokean
ni	»	natzakioke	*ni*	»	»	nintzakiokean
ayek	»	datzazkioke	*ayek*	»	»	zitzazkiokean
zuek	»	zatzazkioke	*zuek*	»	»	zintzazkiokean
gu	»	gatzazkioke	*gu*	»	»	gintzazkiokean

Amabi mordoska abetako beste ańpuruari dagozkien aizkiak antolatu; eta *lotsa* ordez *otseintzan ari* erabili. *(Ikusi 72, 73'g. ingoskiak)*.

XVIII

ASKAŔ-ATZIZKIA TA EGILE-ATZIZKIA: *k*.

47. Mota-izenak, naiz gauza bat naiz asko adirazi ditzakete. Gauza bat adirazten dutenetan izen *bakaŕak* izaten dira; eta gauza asko adirazten dituztenetan, *askaŕak*.

48. Izen askaŕai *k* atzizkia eransten zaye. Baña izenaz ostean zendiña baldin ba-da, oneri eransten zayo.

ADIB.: *Gizona = gizonak; txakuŕ beltza = txakuŕ beltzak.*

49. Eipuruak, naiz ta bakaŕa izan, beti *k* egilеatzizkia eramaten du. Eipurua askaŕa dan ala ez aditzak erakusten du.

ADIB.: *Gizonak egin du; gizonak egin dute.*

Oaŕa. *Asko, gutxi, naiko, oro* itzak, askaŕak izateko, *k* atzizki-beaŕikan ez dute.

ADIB.: *Asko dira; naiko ogi yan ditugu..*

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Izena noiz da bakaŕa, ta noiz askaŕa? —Izen bakaŕa zein bidez askaŕtu egiten da? —Izen orok beaŕa ote dute *k* atzizki askaŕtzalea? —Eipuruak noiz aŕtzen du *k* egile-atzizkia?

2.ª Uŕengo izapuru ta eipuruak askaŕtu, ta aditzak beaŕ bezela aldatu.

Egazkiña, gizonak egaz egiteko da. —Atsontziak, azke utziezkero, gorantza egiten du. —Ogia yaki ona da. —Giza-eme oro il beaŕ... —Bei esnetsuak etekin aundia ematen digu.

3.ª IZAN eikoya: *Agintzerazko oñaldia.*

ura	maite	beza......	*aŕeri*	opa	bezayo....	bezazkio....
zu	»	zaitza......	*zuri*	»	bezazu....	bezazkizu...
ni	»	naza......	*niri*	»	bezat......	bezazkit.....
ayek	»	bitza......	*ayei*	»	bezaye....	bezazkie....
zuek	»	zaitzae....	*zuei*	»	bezazue....	bezazkizue..
gu	»	gaitza.....	*guri*	»	bezagu....	bezazkigu...

Amazortzi mordoska abetako beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; eta *maite* ordez *yan*, eta *opa* ordez *erakutsi*, ta abar, erabili. *(Ikusi 64, 65'g. ingoskiak).*

4.ª Oleŕkian askaŕ-atzizkiak biĺatu.

UŔETXINDOŔAREN ABESTIA

Txiŕupiŕu, txi...

Udabeŕiko
goizaldea da;
goizalde eder ta
garbia...
Bat-baten, alai
ta pozik, samuŕ
asi da abesten
txoria.

Txoŕotxi, piŕi...

Ez du besteak
bezela abesten,
ez da edozein
txoria...
Txori txikia
da, baña bere
abestia da
guria.

Piŕitxi, txa, txa...

Uŕetxindoŕa
abesten dago
zugatz-abaŕen
gañean.
Bere abesti
txit samuŕa da
beste abesti
aŕtean.

Sagaŕtzazu'tar Kauldi.

XIX

ATZIZKI YABEDIÑA: *en*.

50. Atzizki onek izen bata besteari, gauza bere yabeari bezela elkaŕtzen dio. Onela erabiltzen da:

a) Izen bakaŕai *r* taŕtizkiaren bidez eransten zaye.

g) Izen askaŕak, *en* atzizkia aŕtzeko, *k* askaŕtzalea galdu egiten dute.

51. Ordeitzak atzizki yabediña aŕtzeko aldatu egiten dira:

ni: nire, nere, ene, neronen.	*gu:* gure, gere, geronen.
zu: zure, zere, zeroŕen.	*zuek:* zuen, zeren, zeroyen.
au: onen, onexen, beronen.	*abek:* aben, abexen, beronein.
ori: oŕen, oŕexen, beroŕen.	*oyek:* oyen, oyexen, beroyen.
ura: aŕen, aŕexen, bere.	*ayek:* ayen, ayexen, beren.

Adib.: *a) Amaren magala; Kepa*'ren *burua; Paul*'ena.

g) Iru semien aita (ez, iru semeaken aita).

Oaŕa. Askotan *en* atzizkia yaŕi-gabe uzten da: *Miren-Biotza*.

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Atzizki yabediña zertarako da? —Izen bakařai ta azkařai beřdin eransten ote zaye? —Ordeitzak zein atzizki yabedin dute? —Atzizki yabediña beařa al da?

2.ª Uřengo esakietan tařte-ařastaren ordez atzizki yabediña yaři.

Yosu-Biotza. —Miren-Bíotza. —Ni-ama. —Neu-aita. —Zuyantzia. —Yainko-eřukia. —Guraso-ardura. —Gu-zorigaitza. —Eřoka-biotz gogořa. —Bei-lařua. —Idi-indařketa.

3.ª Uřengo galdeai erantzunik, esakunak egin eta idatzi.

Ařantzaleak nun bizi izaten dira? Egunero nora yoaten dira? Zer egiten dute? Zer ekařtzen dute? Zelako ontziak erabiltzen dituzte? Zeintzuk tresna? Eguzkia, ipař-izařa ta ipař-ořatza zertarako beař izaten dituzte? Galbiderik bai al dute?

4.ª IZAN izakoya: *Agintzerazko oñaldia.*

ura	lotsa	bedi...........	*ura*	bildur	izan	bekio.....
zu	»	zaite..........	*zu*	»	»	zatzakio...
ni	»	nadin.........	*ni*	»	»	natzakion.
ayek	»	bitez..........	*ayek*	»	»	bekizkio...
zuek	»	zaitezte........	*zuek*	»	»	zatzazkio..
gu	»	gaitezen.......	*gu*	»	»	gatzazkion.

Beste ařpuruai dagozkien aizkiak antolatu. *(Ikusi 74'g. ingoskia).*

XX

Ko TA *n* ATZIAKIAK

52. *Ko* atzizkia askotara erabiltzen da, batez ere:

a) Galde abei erantzuteko: nungoa? noizkoa? zertarako? norako?

g) Izen eta aditzak elkaŕtzeko.

53. *N* atzizkia, *nun* galdeari erantzuteko, ta aizki-atzeko elkaŕ-atzizkitzat erabiltzen da.

ADIB.: *a)* Etxe*ko* ogia; atzo*ko*a; yate*ko*a.

g) Goiti*ko* ogia; ostuta*ko* txindia.

(53) Gela*n*, goya*n*, nerea*n*; maite du*n* umea.

Oaŕak. 1.ª Izen askaŕai *ko* ta *n* atzizkiak *eta* taŕtizkiaren bidez eransten zazkie. ADIBIDEA: *Basoetako zuaitzetan txoriak dira.*

2.ª Izen-ordeitzai onela eransten zazkie:

au: emen, ontan; emengo, ontako.	*abek:* abetan; abetako...
ori: oŕ, oŕtan; oŕko, ortako.	*oyek:* oyetan; oyetako...
ura: an, artan; ango, artako.	*ayek:* ayetan; ayetako...

YARDUKIZUNAK

Zein galdeai erantzuteko erabiltzen da *ko* atzizkia? —Beste zertarako erabiltzen da? —Zeŕtarako erabiltzen da *n* atzizkia? —Izen askaŕai zela (nola) eransten zazkie? —Eta izen-ordeitzai?

2.ª Ar̃te-kulatzen ordez *ko* ala *n* atzizkiak yar̃i.

Nik janda... ogia. Mendi... zuaitzak er̃e egin dira. Zuaitz gusti... igaliak erosi ditut. Goi... itur̃ia. Be... etxea. Zelaya... belar̃a da. Etzi... jaya. Itxaso... ar̃ayak. Gipuzkoa'ko mendi... elur̃a da. Abereak ukulu... daude. Aur̃e... zer dezu?

3ª Ur̃engo idazkunean *ko* ta *n* atzizkiak bilatu.

Lenbiziko egin bear̃ dezun gauza etsai gaiztoa garaitzeko, da zere burua ilduratzea edo mortifikatzea. Ez da etsairik garaituko, ez du izain (izango) zeruko ondasunik, ildura onetan sar̃tu nai ez duenak. Nerekin, edo nere ondoren etor̃i nai duenak—Jesus onak itz egiten dizu—ez dagiela gogo gaiztoak eskatzen dion gauzarik: ar̃ beza bere gurutzea, ta jar̃ai bekit, edo betor̃ nere ondotik: gurutzea soñean, ta bere burua begitan ar̃turik ez dar̃aikidana ezin daiteke nere ikasle edo eskolakoa.

Mendiburu Aba.

4.ª IZAN eikoya: *Baldintzera*.

ar̃ek	laguna maiteko	luke	maite	ba-lu	al	ba-leza
zuk	» »	zenuke	»	ba-zenu	al	ba-zeneza
nik	» »	nuke	»	ba-nu	al	ba-neza
ayek	» »	lukete	»	ba-lute	al	ba-lezate
zuek	» »	zenukete	»	ba-zenute	al	ba-zenezate
guk	» »	genuke	»	ba-genu	al	ba-geneza

Elburutzat *lagunak* ipiñita, aizki egokiak antolatu, *it* tar̃tizkia erantsirikan: lituke, ba-litu, ba-litza... *(Ik. 66'g.)* Baita beste aditz eikoyen aizki oituenak ere erabili. *(Ik. 76'g. ing.)*

XXI

ELKAŔ-ATZIZKIAK

54. Bizigeai dagozkienak:

a, ra	luŕera	luŕetara......	luŕ ontara......
ako	luŕerako	luŕetarako ...	» oŕtarako....
an...........	luŕean	luŕetan.......	» aŕtan ....
antz.........	luŕerantz.....	luŕetarantz ...	» abetarantz...
año	luŕeraño	luŕetaraño ...	» oyetaraño ..
gatik	luŕagatik.....	luŕengatik....	» ayengatik...
k............	luŕak	luŕak	» onek........
en...........	luŕaren	luŕen	» oŕen........
entzat	luŕarentzat...	luŕentzat	» aŕentzat.....
tik	luŕetik	luŕetatik	» abetatik.....
tzaz, z	luŕatzaz......	luŕetzaz......	» oyetzaz.....
z, taz	luŕaz	luŕetaz.......	» ayetaz......
i............	luŕari........	luŕai.........	» onexeri.....
ko	lnŕeko	luŕetako	» bertako.....

55. Bizidunai dagozkienak:

gana....	amarengana	gurasoengana	onengana...
ganako .	amarenganako ..	gurasoenganako..	oŕenganako.
gan.....	amarengan......	gurasoengan......	aŕengan ....
ganantz.	amarenganantz..	gurasoenganantz .	abenganantz
ganaño .	amarenganaño...	gurasoenganaño..	oyenganaño.
gatik ...	amarengatik.....	gurasoengatik	ayengatik...
k.	amak...........	gurasoak.........	onek ....
en	amaren	gurasoen.........	oŕen........
entzat...	amarentzat......	gurasoentzat......	aŕentzat.....
gandik..	amarengandik...	gurasoengandik ..	abengandik .
tzaz, z..	amatzaz.........	gurasoetzaz	oyetzak.....
z (gaz)..	amaz, amagaz(?)	gurasoakaz.......	ayekaz......
i.......	amari...........	gurasoai..........	onexeri .....
kin.....	amarekin	gurasoakin.......	berakin .....

Oaŕa: *ren* taŕtizkia utzi daiteke: amagana, amagatik...

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Elkaŕ-atzizkiak zenbat motakoak dira? —Bizidunai ta bizigeai beŕdin eransten al zazkie? —*ren* taŕtizkia nai-ta-ezkoa ote da?

2.ª Uŕengo itzai atzizki oyek erantsi: *ur, somoŕo, aitamak.*

3.ª IZAN eikoya: *Baldintzera.*

ura	maiteko	luke	maite ba-lu.....	al ba-leza....
zu	»	ziñuke	» ba-ziñu...	al ba-zintza ..
ni	»	niñuke	» ba-niñu...	al ba-nintza..
ayek	»	lituke	» ba-litu....	al ba-litza....
zuek	»	ziñueke......	» ba-ziñue..	al ba-zintzae.
gu	»	giñuke.......	» ba-giñu...	al ba-gintza..

Beste eipuruai dagozkien aizkiak antolatu; baita aŕpurudun aizkiak ere: lioke, ba-lio, al ba-lizayo, t. a. *(Ikusi 67'g. ing.)*

OLEŔKARI UMEZUŔTZA

Txori polit urduria
egazka arin diyoa,
txio-txio eten-gabe
norbaiteri dei-oska.

Nora oa, txori maite,
nora oa egazka?
kabitxora ote ua
aitamatxon biĺaka?

Bañan ire kabitxoa
ez dakik ba uŕun dala?
goyan ere aitamatxok,
bakaŕikan agola?

Gugana atoŕ, atoŕ arin:
anai gaituk gu oro;
ama baten semetxoak,
euzkotaŕak guziok.

Gukin beti ibiĺiko aiz,
alai-pozez ibiĺi;
mendi, baso ta aranetan
abestutzen samuŕki.

Gere soñak indaŕtzeko
ta gogoak pizkoŕtu;
elkaŕ beti maitatzeko
ta atsegeak alaitu.

XXII

BESTE ATZIZKI NAGUSIAK

56. Izengiñak:

aldi, taldi.. itzaldi	*ko*. ..... masal̄eko	*era, kera*. izkera
aro, zaro.. gaztaro	*ko*. ..... soñeko	*ta (n, ra)*. erbitan
aizun..... aitaizun	*kun, era*. esakun	*tasun*.... auŕtasun
gal̄u, al̄u.. edeŕgal̄u	*kunde*... soŕkunde	*te*........ eluŕte
gaŕi...... berogaŕi	*ki*....... estalki	*te, tze*... egite
gai........ ezkongai	*ki*....... txeŕiki	*tza*...... bizitza
gai, kai... ageŕkai	*kide*.... abeŕkide	*tza, go*... moŕontza
gin, gil̄e.. oyalgin	*kin*..... eŕekin	*tza, tze*... dirutza
kada..... guŕkada	*kizun*... egikizun	*ola, gu*... ikastola
kada, ada. eupada	*egi, tegi*.. lantegi	*bide*...... ikasbide
keri, eri.. nagikeri	*eta, keta*. lapuŕeta	*men*..... ikusmen

57. Zendingiñak:

aŕ, taŕ.. donostiaŕ	*koŕ, oŕ*.. ilkoŕ	*tsu*...... indartsu
gale.... logale	*koi, oi*... berekoi	*tzako*... semetzako
gaŕi.... lotsagaŕi	*dun*..... arduradun	*nai, gura* aundinai
gaitz... ezigaitz	*tun*.... yakitun	*zale*.... ardozale
gabe, ge donge	*ti*........ bilduŕti	*bera*.... minbera

58. Zenbaki-atzizkiak:

gaŕen.... bigaŕen	*ki*........ zazpiki	*na*....... launa
ko....... bi úrteko	*en*........ eunen	*naka*..... launaka
koitz.... bikoitz	*tan*....... irutan	*uŕen*...... iruŕen

59. Mal̄a-atzizkiak:

ago.... aundiago	*ko*...... mutiko	*xe, txe*.. aituxe
egi..... aundiegi	*to*....... neskato	*tsu*...... beŕdintsu
en...... aundien	*txo*..... txikitxo	*txe, xe*.. oraintxe
tzaŕ.... aunditzaŕ	*sko*..... idisko	*sta, zka*. goŕista

60. Era-atzizkiak eta abaŕ:

ki....	edeŕki	*an*.........	eskean	*ketz*	niketz
tan...	egitan	*ka*	bultzaka	*kiko*. ...	gurekiko
la	nola	*tzaka*, *teke*	yateke	*ero*, *oro*..	egunero
z.....	buruz	*ala*	yanala	*tzat*	ontzat
ik....	ixilik	*beste*.	onenbeste	*bait*......	nunbait

YARDUKIZUNAK

Ikaskai ontako atzizkiak zenbat motakoak dira? —Izengiñak zertarako dira? —Zendingiñak zertarako dira? —Zenbaki-atzizkiak zeri eransten zazkio?

2.ª Atzizkidun beste itz bana antolatu.

3.ª Idazkuneko atzizkiak aitatu.

MIREN ITZIAŔ'I IDAZKIA

Maite-maitea: Beste on guziaz gañera, zuk eta nik, Iziartxo, Jaungoikoari zor diogu euzkotaŕ eta euzkeldun izatea; eta neretzat beintzat, ezer zaidanik pozkaŕien bai da au.

Euzkotaŕak, eta euzkotaŕ-euzkeldunak..... ara zer pozturik asko! Abendarik omengaŕienetaikoak, eta elerik aundi eta edeŕenetakodunak, Jaunari eskeŕak.

Tene.

4.ª IZAN izakoya- *Baldintzera*.

ura	lotsa	izango	litzake	lotsa	ba-litz	al ba-ledi
zu	»	»	ziñake	»	ba-ziña	al ba-zindez
ni	»	»	nintzake	»	ba-nintz	al ba-nendi
ayek	»	»	lirake	»	ba-lira	al ba-litez
zuek	»	»	ziñateke	»	ba-ziñate	al ba-zindezte
gu	»	»	giñake	»	ba-giña	al ba-gindez

Aŕpurudun aizkiak antolatu: litzayoke; ba-litzayo; ba-lekio, ta abar. *(75'g, ing.)* Baita beste aditz izakoyenak ere. *(77 g.)*

XXIII

AIZPIAKERA

61. *Aizpiakera*, aditza irabiatu egiteko era da. Bitakoa izan ere: *eikoya*, edo aditz eikoyetarakoa; eta *izakoya*, edo aditz izakoyetarakoa.

62. Aditza aizpiatzen dala antolatzen diran itzak *aizkiak* dira; eta naiz *bakaŕak* (du), naiz *askaŕak* (izan du) izan daitezke.

63. Aizpiakera-gayak, *aditz-erak*, *aditz-aldiak*, *aditz-notiñak*, eta *aditz-buruak* dira.

64. Aditz-erak, *aitatzera*, *elkaŕera*, *alera*, *agintzera* ta *baldintzera* dira.

65. Aditz-aldiak iru dira: *oñaldia*, *lenaldia* ta *geraldia;* aizki askaŕetarako, beŕiz, iruna mala dituzte (izaten, izan, izango).

66. Aditz-notiñak ordeitzak berak dira; eta iru motakoak izan ere: 1.ª = *ni*, *gu;* 2.ª = *zu*, *zuek;* 3.ª = *ura*, *(au, ori); ayek*, *(abek, oyek)*.

67. Aditz-buruak *izapurua*, *eipurua*, *elburua* ta *aŕpurua* dira. (IX ikusi).

Oaŕa. Aizkiak, aditz-eŕoari eraskiak geituaz antolatzen dira; eraskiok aizki bakoitzaren era, aldi, notin eta buruak adirazten dituzte.

YARDUKIZUNAK

1.ª Galde-erantzuketa.

Aizpiakera zer da? —Aizpiakera noiz da eikoya ta noiz izakoya? —Aizkiak zer dira? —Aizkiak zenbatakoak dira? —Aizpiakera gayak zeintzuk dira? —Aditz-erak zeintzuk dira? —Aditz-aldiak zeintzuk dira? —Aditz-notiñak zeintzuk eta zenbatakoak dira? —Aditz-buruak zeintzuk dira? —Aizkiak zela antolatzen dira?

2.ª IZAN eikoyaren aizkiak azteřtu.

3.ª IZAN izakoyaren aizkiak azteřtu.

4.ª Oleřkia azteřtu.

AUŘTXOA SEASKAN

Auřtxo polita
seaskan dago,
zapi zuritan
txit bero...
Amonak dio:
Ene potxolo!
ařen, egin ba,
lo-lo, lo...
Dlin-dlan, dlin-dlan...

Ai biotzeko
maite, kutuna,
begi argien
zoruna:
ez da ludian
iñor ere nik
baño geigo nai
zaitunik.
Dlin-dlan, dlin-dlan...

Gotzontxu edeř
zoragařiak
egan dabiltza
gañean;
iři-bařeka,
laztan ta aguřka
laguntza egin
nayean.
Dlin-dlan, dlin-dlan...

Txakuř aundia
etořiko da
zuk ez ba-dezu
eiten lo...
Ořegatik ba,
ene potxolo!
egin aguro
lo-lo, lo...
Dlin-dlan, dlin-dlan...

Sagařtzazu'tař Kauldi.

XXIV

IZAN ADITZA

68. IZAN aditza aditzik oituena da, besteak aizpiatzeko ere erabiltzen bai-da.
69. Bitakoa da: *eikoya* ta *izakoya*. Beren aizki bakaŕak uŕengo laukietan agiri dira.
70. Aizki askaŕak antolatzeko, aizki bakaŕai *izaten*, *izan*, *izango* geitzen zaye.
71. Beste edozein aditzen aizki askaŕak antolatzeko ere IZAN aditzaren aizkiak erabiltzen dira, beronei beste aditz-itza geitzen zayela, edo utsik edo *ten* ala *ko* erantzita.

ADIB.: *Egiten du, egin du, egingo du.*

Oaŕak: 1.ª Geraldiari dagozkion aizki bakaŕak ez dira erabiltzen, iñoiz erabili bide diranaŕen. Oñaldiari *ke* erantsirik antolatzen ziran: *duke, dukezu; bezake...*

2.ª Berez aizki bakaŕ bakoitzari iruna aizki bikoitz dagozkio, baña, orain beintzat aitatzeraz baizik ez dira iruna erabiltzen.

YARDUKIZUNAK

Aditzik oituena zein da? --IZAN aditza zenbatakoa da? —IZAN aditzaren aizki bikoitzak zela (nola) antolatzen dira? —Beste edozein aditzaren aizki askaŕak zela antolatzen dira? —Orain iru aditz-aldietako aizkiak erabiltzen ote dira? —Aizki bikoitzetaz zer oartu beaŕ da?

2.ª IZAN aditzaren aizki askaŕak eraldu ta azteŕkatu.

3.ª Beste aditzen aizki askaŕak eraldu ta azteŕtu.

4.ª Uŕengo oleŕkia aztertu.

LAUKIA

I. *Goizaldiya.*
Taupa taupa nausikiro
aŕotasun-taupadaz
itxasuen atzetikan
Eŕaldoi-antzera digo
eguzkiya,
¡ortziaren biyotza!,
il̄undiya aŕiturikan
digesi saŕtaldera,
ta euzkiya beti digo
taupa-taupa dagiyala
nausikiro,
¡ortziaren biyotza!

II. *Eguberdiya.*
Dizkizka, dizkizka
ortze-erdiyan euzkiya:
bere sabela uŕatuta
pil-pil irakiñetan
indaŕ bonbol̄oz daurtiki
argi-zuri-itxasua;
ta bere uin aseŕtubak
leŕtzen dira izaŕetan,
eta apaŕ zuriya digo
galduraŕte polikiro
ortze goyen mietan.

III. *Il̄unabaŕa.*
Saŕtaldian, Eŕaldoya
zaurituta yausi da;
odolaz goŕitu dira
alde artan ortziak;
soŕtaldian so-dagiye
izaŕtxuak
bilduŕ-bilduŕ kiñuka,
¡euzkiyak uzkalduriko
areyuen begiyak!,
ta an uŕuti, saŕtaldian,
dito odol-uñen artian
euzkiya.

IV. *Gaberdiya.*
Il̄unak sakatzen ditu
il̄unpian etxiak,
gorpubak ditun bezela
il̄obiko aŕlabak;
goi-goyan, semetxuaren
il̄obiyan amak dagin
bezela,
nekiak loŕazturiko
musu zubil-zurbil̄az,
otoi-dagi,
otoi-dagi il̄argiyak.

Aŕbil̄a'taŕ Y. Y., M. B. S.

XXV.—IZAN

1. *Aitatzerazko*

	ura	*(gau ona)*	*aŕeri (gau onak)*
aŕek	maite du	opa dio	opa dizkio
zuk	» dezu	» diozu	» dizkiozu
nik	» det	» diot	» dizkiot
ayek	» dute	» diote	» dizkiote
zuek	» dezute	» diozute	» dizkiozute
guk	» degu	» diogu	» dizkiogu
	zu		*zuri*
aŕek	maite zaitu	opa dizu	opa dizkizu
nik	» zaitut	» dizut	» dizkizut
ayek	» zaituzte	» dizute	» dizkizute
guk	» zaitugu	» dizugu	» dizkizugu
	ni		*niri*
aŕek	maite nau	opa dit	opa dizkit
zuk	» nauzu	» didazu	» dizkidazu
ayek	» naute	» didate	» dizkidate
zuek	» nauzute	» didazute	» dizkidazute

Oaŕak. 1.ª Uŕengo aizkiok ere erabiltzen dira:
Zuek maite zaituzte, zaituztet, zaituztete, zaituztegu.
Zuei opa dizute, dizutet... dizkizute, dizkizutet...

EIKOYA

oñaldia.

	ayek			*ayei*
aŕek	maite	ditu	opa die	opa dizkie
zuk	»	dituzu	» diezu	» dzikiezu
nik	»	ditut	» diet	» dizkiet
ayek	»	dituzte	» diete	» dizkiete
zuek	»	dituzute	» diezute	» dizkiezute
guk	»	ditugu	» diegu	» dizkiegu
	zuek			*zuei*
aŕek	maite	zaitue	opa dizue	opa dizkizue
nik	»	zaituet	» dizuet	» dizkizuet
ayek	»	zaituete	» dizuete	» dizkizuete
guk	»	zaituegu	» dizuegu	» dizkizuegu
	gu			*guri*
aŕek	maite	gaitu	opa digu	opa dizkigu
zuk	»	gaituzu	» diguzu	» dizkiguzu
ayek	»	gaituzte	» digute	» dizkigute
zuek	»	gaituzute	» diguzute	» dizkiguzute

2.ª Emengo 84 aizkiai *izan*, *izaten*, *izango* geituezkero, beste 252 aizki bikoitz antolatuko dira: maite izan du, maite izaten du, maite izango du...

IZAN

2. *Aitatzerazko*

	ura	*(gau ona)*	*ařeri (gau onak)*
ařek	maite zuan	opa zion	opa zizkion
zuk	» zenuan	» zenion	» zenizkion
nik	» nuan	» nion	» nizkion
ayek	» zuten	» zioten	» zizkioten
zuek	» zenuten	» zenioten	» zenizkioten
guk	» genuan	» genion	» genizkion
	zu		*zuri*
ařek	maite ziñuan	opa zizun	opa zizkizun
nik	» ziñudan	» nizun	» nizkizun
ayek	» ziñuten	» zizuten	» zizkizuten
guk	» ziñugun	» genizun	» genizkizun
	ni		*niri*
ařek	maite niñuan	opa zidan	opa zizkidan
zuk	» niñuzun	» zenidan	» zenizkidan
ayek	» niñuten	» zidaten	» zizkidaten
zuek	» niñuzuten	» zenidaten	» zenizkidaten

Ořak. 1.ª Uřengo aizkiok ere erabilīzen dira:
Ayek maite zitun, zenitun, nitun, genitun: *gu* gindun...
Ura maite zun, zenun, nun, genun; *zu* zindun... *ni* nindun...
Zuek maite zinduzten, zinduztedan, zinduzteten, zinduztegun.
Zuei opa zizuten, nizuten... zizkizuten, zizkizutedan...

EIKOYA

lenaldia.

	ayek			*ayei*
ařek	maite	zituan	opa zien	opa zizkien
zuk	»	zenituan	» zenien	» zenizkien
nik	»	nituan	» nien	» nizkien
ayek	»	zituzten	» zieten	» zizkieten
zuek	»	zenituzten	» zenieten	» zenizkieten
guk	»	genituan	» genien	» genizkien
	zuek			*zuei*
ařek	maite	ziñuen	opa zizuen	opa zizkizuen
nik	»	ziñuedan	» nizuen	» nizkizuen
ayek	»	ziñueten	» zizueten	» zizkizueten
guk	»	ziñuegun	» genizuen	» genizkizuen
	gu			*guri*
ařek	maite	giñuan	opa zigun	opa zizkigun
zuk	»	giñuzun	» zenigun	» zenizkigun
ayek	»	giñuzten	» ziguten	» zizkiguten
zuek	»	giñuzuten	» zeniguten	» zenizkiguten

2.ª Emengo 84 aizkiai *izan*, *izaten*, *izango* geitu ezkero, beste 252 aizki bikoitz antolatuko dira: maite izan zuan, maite izaten zuan, maite izango zuan...

IZAN

3. *Elkaŕerazko*

ura			*(gau ona) aŕeri (gau onak)*	
aŕek	maite	dezan	opa dizayon	dizazkion
zuk	»	dezazun	» dizayozun	dizazkiozun
nik	»	dezadan	» dizayodan	dizazkiodan
ayek	»	dezaten	» dizayoten	dizazkioten
zuek	»	dezazuten	» dizayozuten	dizazkiozuten
guk	»	dezagun	» dizayogun	dizazkiogun
zu			*zuri*	
aŕek	maite	zaitzan	opa dizazun	dizazkizun
nik	»	zaitzadan	» dizazudan	dizazkizudan
ayek	»	zaitzaten	» dizazuten	dizazkizuten
guk	»	zaitzagun	» dizazugun	dizazkizugun
ni			*niri*	
aŕek	maite	nazan	opa dizadan	dizazkidan
zuk	»	nazazun	» dizadazun	dizazkidazun
ayek	»	nazaten	» dizadaten	dizazkidaten
zuek	»	nazazuten	» dizadazuten	dizazkidazuten

Oaŕak. 1.ª Uŕengo aizkiok ere erabiltzen dira:
Zuek maite zaitzaten, zaitzatedan, zaitzateten, zaitzategun.
Zuei opa dizazuten, dizazutedan... dizazkizuten...

EIKOYA

oñaldia.

ayek			*ayei*	
ařek	maite ditzan	opa dizayen	dizazkien
zuk	» ditzazun	» dizayezun	dizazkiezun
nik	» ditzadan	» dizayedan	dizazkiedan
ayek	» ditzaten	» dizayen	dizazkieten
zuek	» ditzazuten	» dizayezuten	dizazkiezuten
guk	» ditzagun	» dizayegun	dizazkiegun
	zuek		*zuei*	
ařek	maite zaitzaen	opa dizazuen	dizazkizuen
nik	» zaitzaedan	» dizazuedan	dizazkizuedan
ayek	» zaitzaeten	» dizazueten	dizazkizueten
guk	» zaitzaegun	» dizazuegun	dizazkizuegun
	gu		*guri*	
ařek	maite gaitzan	opa dizagun	dizazkigun
zuk	» gaitzazun	» dizaguzun	dizazkiguzun
ayek	» gaitzaten	» dizaguten	dizazkiguten
zuek	» gaitzazuten	» dizaguzuten	dizazkiguzuten

2.ª Aizki abei, beste aditz-erakoetatik zeintzeko beařa izanezkero batez ere, *tzat* atzizkia erantsi datzakieke: ura maite dezadantzat, dezaguntzat...

3.ª Emengo 84 aizkiai *izan* geituezkero, beste 84 aizki bikoitz antolatuko dira; maite izan dezan.

IZAN

4. *Elkaŕerazko*

ura			*(gau ona) aŕeri (gau onak)*		
aŕek	maite	zezan	opa	zizayon	zizazkion
zuk	»	zenezan	»	zenizayon	zenizazkion
nik	»	nezan	»	nizayon	nizazkion
ayek	»	zezaten	»	zizayoten	zizazkioten
zuek	»	zenezaten	»	zenizayoten	zenizazkioten
guk	»	genezan	»	genizayon	genizazkion
zu			*zuri*		
aŕek	maite	zintzan	opa	zizazun	zizazkizun
nik	»	zintzadan	»	nizazun	nizazkizun
ayek	»	zintzaten	»	zizazuten	zizazkizuten
guk	»	zintzagun	»	genizazun	genizazkizun
ni			*niri*		
aŕek	maite	nintzan	opa	zizadan	zizazkidan
zuk	»	nintzazun	»	zenizadan	zenizazkidan
ayek	»	nintzaten	»	zizadaten	zizazkidaten
zuek	»	nintzazuten	»	zenizadaten	zenizazkidaten

Oaŕak. 1.ª Uŕengo aizkiok ere erabiltzen dira:
Zuek maite zintzaten, zintzatedan, zintzateten, zintzategun.
Zuei opa zizazuten, nizazuten... zizazkizuten...

EIKOYA

Lenaldia.

ayek			*ayei*	
ařek maite zitzan		opa zizayen		zizazkien
zuk	» zenitzan	»	zenizayen	zenizazkien
nik	» nitzan	»	nizayen	nizazkien
ayek	» zitzaten	»	zizayeten	zizazkieten
zuek	» zenitzaten	»	zenizayeten	zenizazkieten
guk	» genitzan	»	genizayen	genizazkien
	zuek		*zuei*	
ařek maite zintzaen		opa zizazuen		zizazkizuen
nik	» zintzaedan	»	nizazuen	nizazkizuen
ayek	» zintzaeten	»	zizazueten	zizazkizueten
guk	» zintzaegun	»	genizazuen	genizazkizuen
	gu		*guri*	
ařek maite gintzan		opa zizagun		zizazkigun
zuk	» gintzazun	»	zenizagun	zenizazkigun
ayek	» gintzaten	»	zizaguten	zizazkiguten
zuek	» gintzazuten	»	zenizaguten	zenizazkiguten

2.ª Elkařerazko aizkiai *la* atzizkia erantsiezkero, beste ikuřa izaten dute: maite dezala... maite zezala...

3.ª Emengo 84 aizkiai *izan* geituezkero, beste 84 aizki bikoitz antolatuko dira: maite izan zezan...

IZAN

5. *Alerazko*

		ura	*(gau ona) aŕeri (gau onak)*	
arek	mai.	dezake	opa dizayoke	dizazkioke
zuk	»	dezakezu	» dizayokezu	dizazkiokezu
nik	»	dezaket	» dizayoket	dtzazkioket
ayek	»	dezakete	» dizayokete	dizazkiokete
zuek	»	dezakezute	» dizayokezute	dizazkiokezute
guk	»	dezakegu	» dizayokegu	dizazkiokegu
		zu	*zuri*	
aŕek	mai.	zaitzake	opa dizazuke	dizazkizuke
nik	»	zaitzaket	» dizazuket	dizazkizuket
ayek	»	zaitzakete	» dizazukete	dizazkizukete
guk	»	zaitzakegu	» dizazukegu	dizazkizukegu
		ni	*niri*	
aŕek	mai.	nazake	opa dizadake	dizazkidake
zuk	»	nazakezu	» dizadakezu	dizazkidakezu
ayek	»	nazakete	» dizadakete	dizazkidakete
zuek	»	nazakezute	» dizadakezute	dizazkidakezute

Oaŕak. 1.ª Uŕengo aizkiok ere erabiltzen dira:
Zuek maite zaitzateke, zaitzateket, zaitzatekete, zaitzatekegu.
Zuei opa dizazuteke, dizazuteket... dizazkizuteke...

EIKOYA

oñaldia.

	ayek		*ayei*	
aŕek mai.	ditzake	opa	dizayeke	dizazkieke
zuk »	ditzakezu	»	dizayekezu	dizazkiekezu
nik »	ditzaket	»	dizayeket	dizazkieket
ayek »	ditzakete	»	dizayekete	dizazkiekete
zuek »	ditzakezute	»	dizayekezute	dizazkiekezute
guk »	ditzakegu	»	dizayekegu	dizazkiekegu
	zuek		*zuei*	
aŕek mai.	zaitzaeke	opa	dizazueke	dizazkizueke
nik »	zaitzaeket	»	dizazueket	dizazkizueket
ayek »	zaitzaekete	»	dizazuekete	dizazkizuekete
guk »	zaitzaekegu	»	dizazuekegu	dizazkizuekegu
	gu		*guri*	
aŕek mai.	gaitzake	opa	dizaguke	dizazkiguke
zuk »	gaitzakezu	»	dizagukezu	dizazkigukezu
ayek »	gaitzakete	»	dizagukete	dizazkigukete
zuek »	gaitzakezute	»	dizagukezute	dizazkigukezute

2.ª Alerazko aizkien ordez Aitatzerazkoak ere erabiltzen dira *al* atalitza auŕean ipiñirikan: maite al du; maite al zuan.

3.ª Emengo 84 aizkiai *izan* geituezkero, beste 84 aizki bikoitz antolatuko dira: maite izan dezake, dezakezu...

IZAN

6. *Alerazko*

ura	*(gau ona) aŕeri*	*(gau onak)*
aŕek m. zezakean	opa zizayokean	zizazkiokean
zuk » zenezakean	» zenizayokean	zenizazkiokean
nik » nezakean	» nizayokean	nizazkiokean
ayek » zezaketen	» zizayoketen	zizazkioketen
zuek » zenezaketen	» zenizayoketen	zenizazkioketen
guk » genezakean	» genizayokean	genizazkiokean
zu	*zuri*	
aŕek m. zintzakean	opa zizazukean	zizazkizukean
nik » zintzakedan	» nizazukean	nizazkizukean
ayek » zintzaketen	» zizazuketen	zizazkizuketen
guk » zintzakegun	» genizazukean	genizazkizukean
ni	*niri*	
aŕek m. nintzakean	opa zizadakean	zizazkidakean
zuk » nintzakezun	» zenizadakean	zenizazkidakean
ayek » nintzaketen	» zizadaketen	zizazkidaketen
zuek » nintzakezuten	» zenizadaketen	zenizazkidaketen

Oaŕak. 1.ª Uŕengo aizkiok ere erabiltzen dira:
Zuek maite zintzatekean, zintzatekedan, zintzateketen...
Zuei opa zizazutekean, nizazutekean... zizazkizutekean...

EIKOYA

Ienaldia.

	ayek		*ayei*	
ařek m.	zitzakean	opa	zizayekean	zizazkiekean
zuk »	zenitzakean	»	zenizayekean	zenizazkiekean
nik »	nitzakean	»	nizayekean	nizazkiekean
ayek »	zitzaketen	»	zizayeketen	zizazkieketen
zuek »	zenitzaketen	»	zenizayeketen	zenizazkieketen
guk »	genitzakean	»	genizayekean	genizazkiekean
	zuek		*zuei*	
ařek m.	zintzaekean	opa	zizazuekean	zizazkizuekean
nik »	zintzaekedan	»	nizazuekean	nizazkizuekean
ayek »	zintzaeketen	»	zizazueketen	zizazkizueketen
guk »	zintzaekegun	»	genizazuekean	genizazkizuekean
	gu		*guri*	
ařek m.	gintzakean	opa	zizagukean	zizazkigukean
zuk »	gintzakezun	»	zenizagukean	zenizazkigukean
ayek »	gintzaketen	»	zizaguketen	zizazkiguketen
zuek »	gintzakezuten	»	zenizaguketen	zenizazkiguketen

2.ª Aizki abei *an* edo *n* atzizkia kendu ezkero, beste ikuřa izaten dute; eta gañera, *ura*, *ayek* adirazteko, *l* auřizkia ařtzen dute: *ura* maite *l*ezake, zenezake, nezake...

3.ª Emengo 84 aizkiai *izan* geituezkero, beste 84 aizki bikoitz antolatuko dira: maite izan zezakean.

IZAN

7. *Agintzerazko*

	ura		*(gau ona) ařeri (gau onak)*	
ařek	maite	beza	opa bezayo	bezazkio
zuk	»	ezazu	» ezayozu	ezazkiozu
nik	»	dezadan	» dizayodan	dizazkiodan
ayek	»	bezate	» bezayote	bezazkiote
zuek	»	ezazute	» ezayozute	ezazkiozute
guk	»	dezagun	» dizayogun	dizazkiogun
	zu			*zuri*
ařek	maite	zaitza	opa bezazu	bezazkizu
nik	»	zaitzadan	» dizazudan	dizazkizudan
ayek	»	zaitzate	» bezazute	bezazkizute
guk	»	zaitzagun	» dizazugun	dizazkizugun
	ni			*niri*
ařek	maite	naza	opa bezat	bezazkit
zuk	»	nazazu	» ezadazu	ezazkidazu
ayek	»	nazate	» bezadate	bezazkidate
zuek	»	nazazute	» ezadazute	ezazkidazute

Oařak. 1.ª Uřengo aizkiok ere erabiltzen dira:
Ura zuk maite zazu; *ura* zuek maite zazute.
Zuek maite zaitzate, zaitzatedan, zaitzatete, zaitzategun.
Zuei opa bezazute, dizazutedan, bezazutete... bezazkizute...

EIKOYA

oñaldia.

ayek			*ayei*
ařek maite bitza	opa bezaye	bezazkie
zuk » itzazu	» ezayezu	ezazkiezu
nik » ditzadan	» dizayedan	dizazkiedan
ayek » bitzate	» bezayete	bezazkiete
zuek » itzazute	» ezayezute	ezazkiezute
guk » ditzagun	» dizayegun	dizazkiegun
zuek		*zuei*
ařek maite zaitzae	opa bezazue	bezazkizue
nik » zaitzaedan	» dizazuedan	dizazkizuedan
ayek » zaitzaete	» bezazuete	bezazkizuete
guk » zaitzaegun	» dizazuegun	dizazkizuegun
gu		*guri*
ařek maite gaitza	opa bezagu	bezazkigu
zuk » gaitzazu	» ezaguzu	ezazkiguzu
ayek » gaitzate	» bezagute	bezazkigute
zuek » gaitzazute	» ezaguzute	ezazkiguzute

2.ª Eipurutzat *nik* ala *guk* duten aizkiak elkařera-oñaldikoak dira: dezadan, dezagun; dizayodan, dizayogun.

3.ª Emengo 84 aizkiai *izan* geituezkero, beste 84 aizki bikoitz antolatuko dira: maite izan beza...

IZAN EIKOYA

8. *Baldintzera.*

Baldintzerazko aizki oituenak.

ura

aŕek maiteko	luke	maite	ba-lu	al ba-leza
zuk »	zenuke	»	ba-zenu	al ba-zeneza
nik »	nuke	»	ba-nu	al ba-neza
ayek »	lukete	»	ba-lute	al ba-lezate
zuek »	zenukete	»	ba-zenute	al ba-zenezate
guk »	genuke	»	ba-genu	al ba-geneza

ayek

aŕek maiteko	lituke	maite	ba-litu	al ba-litza
zuk »	zenituke	»	ba-zenitu	al ba-zenitza
nik »	nituke	»	ba-nitu	al ba-nitza
ayek »	litukete	»	ba-lituzte	al ba-litzate
zuek »	zenitukete	»	ba-zenituzte	al ba-zenitzate
guk »	genituke	»	ba-genitu	al ba-genitza

Baldintzerazko aizki-mordoskak.

ura maiteko	luke	maite	ba-lu	al ba-leza
zu »	ziñuke	»	ba-ziñu	al ba-zintza
ni »	niñuke	»	ba-niñu	al ba-nintza
ayek »	lituke	»	ba-litu	al ba-litza
zuek »	ziñueke	»	ba-ziñue	al ba-zintzae
gu »	giñuke	»	ba-giñu	al ba-gintza

(gau ona)

aŕeri	opako lioke	opa ba-lio	opa al ba-lizayo
zuri	» lizuke	» ba-lizu	» al ba-lizazu
niri	» lidake	» ba-lit	» al ba-lizat
ayei	» lieke	» ba-lie	» al ba-lizaye
zuei	» lizueke	» ba-lizue	» al ba-lizazue
guri	» liguke	» ba-ligu	» al ba-lizagu

(gau onak)

aŕeri	opako lizkioke	opa ba-lizkio	opa al ba-lizazkio
zuri	» lizkizuke	» ba-lizkizu	» al ba-lizazkizu
niri	» lizkidake	» ba-lizkit	» al ba-lizazkit
ayei	» lizkieke	» ba-lizkie	» al ba-lizazkie
zuei	» lizkizueke	» ba-lizkizue	» al ba-lizazkizue
guri	» lizkiguke	» ba-lizkigu	» al ba-lizazkigu

Oaŕa.—Mordoska bakoitzari dagozkion beste aizkiak antolatzeko, Aitatzera-lenaldia ta Elkaŕera-lenaldia ikusi.

GEIGAŔIA

Aditz-eŕotzat *iza* ala *eza*, ta aŕpurutzat *zuri*, *niri*, *zuei* ala *guri* dituzten aizkiak *i* taŕtizkia erantsita ere erabiltzen dira; *i* ori lenagoko *ki* taŕtizkiaren zatia da, noski.

Ona emen aizki-mordoska oyek:

Elkaŕerazkoak: dizaizun, dizaidan, dizaizuen, dizaigun; zizaizun, zizaidan, zizaizuen, zizaigun.

Alerazkoak: dizaizuke, dizaidake, dizaizueke, dizaiguke; zizaizukean, zizaidakean, zizaizuekean, zizaigukean.

Agintzerazkoak: bezaizu, bezait, bezaizue, bezaigu.

Baldintzerazkoak: al ba lizaizu, -lizait, lizaizue, lizaigu.

XXVI.—IZAN IZAKOYA

1. *Aitatzera-oñaldia.*

ura	lotsa	da
zu	»	zera
ni	»	naiz
ayek	»	dira
zuek	»	zerate
gu	»	gera

ura			*ayek*		
aŕeri	lotsa	zayo	aŕeri	lotsa	zazkio
zuri	»	zaizu	zuri	»	zazkizu
niri	»	zait	niri	»	zazkit
ayei	»	zaye	ayei	»	zazkie
zuei	»	zaizute	zuei	»	zazkizute
guri	»	zaigu	guri	»	zazkigu

zu			*zuek*		
aŕeri	lotsa	zatzayo	aŕeri	lotsa	zatzazkio
niri	»	zatzait	niri	»	zatzazkit
ayei	»	zatzaye	ayei	»	zatzazkie
guri	»	zatzaigu	guri	»	zatzazkigu

ni			*gu*		
aŕeri	lotsa	natzayo	aŕeri	lotsa	gatzazkio
zuri	»	natzaizu	zuri	»	gatzazkizu
ayei	»	natzaye	ayei	»	gatzazkie
zuei	»	natzaizute	zuei	»	gatzazkizute

Oaŕa. Emengo 34 aizkiai *izan*, *izaten*, *izango* geituezkero, 102 aizki bikoitz antolatuko dira: izan da, izaten da, izango da.

2. *Aitatzera-lenaldia.*

ura	lotsa	zan
zu	»	ziñan
ni	»	nintzan
ayek	»	ziran
zuek	»	ziñaten
gu	»	giñan

ura			*ayek*		
aferi	lotsa	zitzayon	aferi	lotsa	zitzazkion
zuri	»	zitzaizun	zuri	»	zitzazkizun
niri	»	zitzaidan	niri	»	zitzazkidan
ayei	»	zitzayen	ayei	»	zitzazkien
zuei	»	zitzaizuten	zuei	»	zitzazkizuten
guri	»	zitzaigun	guri	»	zitzazkigun

zu			*zuek*		
aferi	lotsa	zintzayon	aferi	lotsa	zintzazkion
niri	»	zintzaidan	niri	»	zintzazkidan
ayei	»	zintzayen	ayei	»	zintzazkien
guri	»	zintzaigun	guri	»	zintzazkigun

ni			*gu*		
aferi	lotsa	nintzayon	aferi	lotsa	gintzazkion
zuri	»	nintzaizun	zuri	»	gintzazkizun
ayei	»	nintzayen	ayei	»	gintzazkien
zuei	»	nintzaizuten	zuei	»	gintzazkizuten

Oafa.—Emengo 34 aizkiai *izan, izaten, izango* geituezkero, 102 aizki bikoitz antolatu dira: izan zan, izaten zan, izango zan.

3. *Elkaŕera-oñaldia.*

ura	lotsa	dedin
zu	»	zaitezen
ni	»	nadin
ayek	»	ditezen
zuek	»	zaitezten
gu	»	gaitezen

ura			*ayek*		
aŕeri	lotsa	datzakion	aŕeri	lotsa	datzazkion
zuri	»	datzakizun	zuri	»	datzazkizun
niri	»	datzakidan	niri	»	datzazkidan
ayei	»	datzakien	ayei	»	datzazkien
zuei	»	datzakizuten	zuei	»	datzazkizuten
guri	»	datzakigun	guri	»	datzazkigun

zu			*zuek*		
aŕeri	lotsa	zatzakion	aŕeri	lotsa	zatzazkion
niri	»	zatzakidan	niri	»	zatzazkidan
ayei	»	zatzakien	ayei	»	zatzazkien
guri	»	zatzakigun	guri	»	zatzazkigun

ni			*gu*		
aŕeri	lotsa	natzakion	aŕeri	lotsa	gatzazkion
zuri	»	natzakizun	zuri	»	gatzazkizun
ayei	»	natzakien	ayei	»	gatzazkien
zuei	»	natzakizuten	zuei	»	gatzazkizuten

Oaŕa. *IZAN* eikoyaren Elkaŕerako bigaŕen oaŕak *IZAN* izakoyaren Elkaŕerari ere bete-betean dagozkio: nadintzat, nendintzat; dedil̄a, zedil̄a.

4. *Elkaŕera-lenaldia.*

ura	lotsa	zedin
zu	»	zindezen
ni	»	nendin
ayek	»	zitezen
zuek	»	zindezten
gu	»	gindezen

ura			*ayek*		
aŕeri	lotsa	zekion	aŕeri	lotsa	zekizkion
zuri	»	zekizun	zuri	»	zekizkizun
niri	»	zekidan	niri	»	zekizkidan
ayei	»	zekien	ayei	»	zekizkien
zuei	»	zekizuten	zuei	»	zekizkizuten
guri	»	zekigun	guri	»	zekizkigun

zu			*zuek*		
aŕeri	lotsa	zenkion	aŕeri	lotsa	zenkizkion
niri	»	zenkidan	niri	»	zenkizkidan
ayei	»	zenkien	ayei	»	zenkizkien
guri	»	zenkigun	guri	»	zenkizkigun

ni			*gu*		
aŕeri	lotsa	nenkion	aŕeri	lotsa	genkizkion
zuri	»	nenkizun	zuri	»	genkizkizun
ayei	»	nenkien	ayei	»	genkizkien
zuei	»	nenkizuten	zuei	»	genkizkizuten

Oaŕa.—Elkaŕerazko 68 aizkiai *izan* geituezkero, beste 68 aizki bikoitz antolatuko dira: lotsa izan dedin, lotsa izan zedin.

5. *Alera-oñaldia.*

ura	lotsa	daiteke
zu	»	zaiteke
ni	»	naiteke
ayek	»	daitezke
zuek	»	zaitezke
gu	»	gaitezke

ura			*ayek*		
ařeri	lotsa	datzakioke	ařeri	lotsa	datzazkioke
zuri	»	datzakizuke	zuri	»	datzazkizuke
niri	»	datzakidake	niri	»	datzazkidake
ayei	»	datzakieke	ayei	»	datzazkieke
zuei	»	datzakizuteke	zuei	»	datzazkizuteke
guri	»	datzakiguke	guri	»	datzazkiguke

zu			*zuek*		
ařeri	lotsa	zatzakioke	ařeri	lotsa	zatzazkioke
niri	»	zatzakidake	niri	»	zatzazkidake
ayei	»	zatzakieke	ayei	»	zatzazkieke
guri	»	zatzakiguke	guri	»	zatzazkiguke

ni			*gu*		
ařeri	lotsa	natzakioke	ařeri	lotsa	gatzazkioke
zuri	»	natzakizuke	zuri	»	gatzazkizuke
ayei	»	natzakieke	ayei	»	gatzazkieke
zuei	»	natzakizuteke	zuei	»	gatzazkizuteke

Oařa. *IZAN* eikoyaren Alerako bigařen oařak *IZAN* izakoyaren Alerari ere bete-betean dagozkio: lotsa al da; lotsa liteke.

6. *Alera-lenaldia*.

ura	lotsa	zitekean
zu	»	zintekean
ni	»	nintekean
ayek	»	zitezkean
zuek	»	zintezkean
gu	»	gintezkean

ura			*ayek*		
aferi	lotsa	zitzakiokean	aferi	lotsa	zitzazkiokean
zuri	»	zitzakizukean	zuri	»	zitzazkizukean
niri	»	zitzakidakean	niri	»	zitzazkidakean
ayei	»	zitzakiekean	ayei	»	zitzazkiekean
zuei	»	zitzakizutekean	zuei	»	zitzazkizutekean
guri	»	zitzakigukean	guri	»	zitzazkigukean

zu			*zuek*		
aferi	lotsa	zintzakiokean	aferi	lotsa	zintzazkiokean
niri	»	zintzakidakean	niri	»	zintzazkidakean
ayei	»	zintzakiekean	ayei	»	zintzazkiekean
guri	»	zintzakigukean	guri	»	zintzazkigukean

ni			*gu*		
aferi	lotsa	nintzakiokean	aferi	lotsa	gintzazkiokean
zuri	»	nintzakizukean	zuri	»	gintzazkizukean
ayei	»	nintzakiekean	ayei	»	gintzazkiekean
zuei	»	nintzakizutekean	zuei	»	gintzazkizutekean

Oafa.—Alerazko 68 aizkiai *izan* geituezkero, beste 68 aizki bikoitz antolatuko dira: lotsa izan daiteke, lotsa izan zitekean.

7. *Agintzera-oñaldia.*

ura	lotsa	bedi
zu	»	zaite
ni	»	nadin
ayek	»	bitez
zuek	»	zaitezte
gu	»	gaitezen

ura			*ayek*		
aŕeri	lotsa	bekio	aŕeri	lotsa	bekizkio
zuri	»	bekizu	zuri	»	bekizkizu
niri	»	bekit	niri	»	bekizkit
ayei	»	bekie	ayei	»	bekizkie
zuei	»	bekizute	zuei	»	bekizkizute
guri	»	bekigu	guri	»	bekizkigu

zu			*zuek*		
aŕeri	lotsa	zatzakio	aŕeri	lotsa	zatzazkio
niri	»	zatzakit	niri	»	zatzazkit
ayei	»	zatzakie	ayei	»	zatzazkie
guri	»	zatzakigu	guri	»	zatzazkigu

ni			*gu*		
aŕeri	lotsa	natzakion	aŕeri	lotsa	gatzazkion
zuri	»	natzakizun	zuri	»	gatzazkizun
ayei	»	natzakien	ayei	»	gatzazkien
zuei	»	natzakizuten	zuei	»	gatzazkizuten

Oaŕa. Izapurutzat *ni* ala *gu* duten aizkiak Elkaŕerako oñaldikoak dira: nadin, gaitezen; natzakion, gatzazkion.

8. *Baldintzera.*

Aizki oituenak

	(lotsa izango)	*(lotsa)*	*(lotsa al)*
ura	litzake	ba-litz	ba-ledi
zu	ziñake	ba-ziña	ba-zindez
ni	nintzake	ba-nintz	ba-nendi
ayek	lirake	ba-lira	ba-litez
zuek	ziñateke	ba-ziñate	ba-zindezte
gu	giñake	ba-giña	ba-gindez

Aizki mordoskak

ura	litzayoke	ba-litzayo	ba-lekio
zu	zintzayoke	ba-zintzayo	ba-zenkio
ni	nintzayoke	ba-nintzayo	ba-nenkio
ayek	litzazkioke	ba-litzazkio	ba-lekizkio
zuek	zintzazkioke	ba-zintzazkio	ba-zenkizkio
gu	gintzazkioke	ba-gintzazkio	ba-genkizkio

Oafa. Mordoska bakoitzari dagozkion beste aizkiak antolatzeko, Aitatzera-lenaldia ta Elkafera-lenaldia ikusi.

XXVII.—BESTE ADITZ OITUENAK

1. Aditz elkoyak

Aitatzera-oñaldia.

ekaŕi	*eraman*	*yakin*	*euki*
dakaŕ	darama	daki	dauka
dakaŕzu	daramazu	dakizu	daukazu
dakaŕt	daramat	dakit	daukat
dakaŕte	daramate	dakite	daukate
dakaŕzute	daramazute	dakizute	daukazute
dakaŕgu	daramagu	dakigu	daukagu

Aitatzera-lenaldia

zekaŕan	zeraman	zekian	zeukan
zenekaŕan	zeneraman	zenekian	zeneukan
nekaŕan	neraman	nekian	neukan
zekaŕten	zeramaten	zekiten	zeukaten
zenekaŕten	zeneramaten	zenekiten	zeneukaten
genekaŕan	generaman	genekian	geneukan

Agintzera-oñaldia

bekaŕ	berama	beki	beuka
ekazu	eramazu	ekizu	eukazu
bekaŕte	beramate	bekite	beukate
ekazute	eramazute	ekizute	eukazute

Oaŕa.—*Ayek* adirazteko *zki* erantsi: *dakaŕzki, dakaŕzkizu...* Bañan *euki* aditzak onela dagi: *dauzkazu; zeuzkan...*

2. Aditz izakoyak

Aitatzera-oñaldia.

etoŕi	*yoan*	*ibiĺi*	*egon*
datoŕ	doa	dabil	dago
zatoz	zoaz	zabiltz	zaude
natoŕ	noa	nabil	nago
datozte	doazte	dabiltz	daude
zatozte	zoazte	zabiltzate	zaudete
gatoz	goaz	gabiltz	gaude

Aitatzera-lenaldia.

zetoŕan	zioan	zebilan	zegoan
zentozan	ziñoazan	zenbiltzan	zeunden
nentoŕan	niñoan	nenbiĺan	nengoan
zetozan	zioazan	zebiltzan	zeuden
zentozten	ziñoazten	zenbiltzaten	zeundeten
gentozan	giñoazan	genbiltzan	geunden

Agintzera-oñaldia.

betoŕ	bioa	bebil	bego
zatoz	zoaz	zabiltz	zaude
betoz	bioaz	bebiltz	beude
zatozte	zoazte	zabiltzate	zaudete

Oaŕa.—Txaŕki erabiltzen dira: nijoa, zijoaz, dijoa... nijoan...

Ikaskai-Ařkibidea

I	Itzak eta Gauzak	4
II	Izkiñak	6
III	Izkiak	8
IV	Izkixeak eta Izkitzařak	10
V	Esakuna, Esakia	12
VI	Esapurua, Ezařkaya	14
VII	Ezařpurua, Aditza	16
VIII	Aditza: eikoya, izakoya	18
IX	Aditz-buruak: *Izapurua*, *Eipurua*, *Elburua*, *Ařpurua*	20
X	Esakun-motak	22
XI	Esakun-atal-yoskera	24
XII	Itz-motak: Izenak	26
XIII	Zendiña	28
XIV	Ordeitzak	30
XV	Atalitzak	32
XVI	Eraskiak: *Auřizkiak*, *tařtizkiak*, *atzizkiak*	34
XVII	Atzizki mugatzal̄ea: *a*.	36
XVIII	Askař-atzizkia ta Egil̄e-atzizkia: *k*	38
XIX	Atzizki yabediña: *en*	40
XX	*Ko* ta *n* atzizkiak	42
XXI	Elkař-atzizkiak	44
XXII	Beste atzizki nagusiak	46
XXIII	Aizpiakera	48
XXIV	IZAN aditza	50
XXV	IZAN eikoya	52
XXVI	IZAN izakoya	68
XXVII	Beste aditz oituenak	76

10661
Thalamus. 5. 13
K
31

- Iñaki Deunaren Irarkola -
Garibai, 28. — DONOSTIA

A
38.